

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. F. Felicis Potestatis Panormitani Ordinis Minorum S.
Francisci de Observantia ... Examen Ecclesiasticum**

Potesta, Felice

Coloniæ, 1712

Cap. II. De Contractibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40060

perinde est, ac si singularis cer-
tissime summam assignasset: ita Ma-
gister I. d. 17. q. 2. lit. LL. in 3. d. 34.
in 4. d. 15. q. 2. M. d. 46. q. 1.
M. d. 3. M. d. 1. in 1. h. o. l. mor. disp. 3. q. 1.

CAPUT II.

De Contractibus,

Contractus est pactum, ex quo utro-
que oritur obligatio, seu est re-
ciprocus consensus duorum, aut plurium signo
verbo expressus: alterius partis definiente
nullo, nullus est contractus.

Contractus est invalidus, 1. Si con-
trahentes sunt inhabiles, aut si eis non con-
trahendi libera administratio suorum bono-
rum, ut si eis resistat jus positivum; unde
contrahunt Religiosi, filii familias,
nobiles sunt sub patria potestate, & non
sunt emancipati, uxores, furiosi, prodigi, pu-
eruli, & pubertati proximus, & minor
tutorem, contrahentes sine tuto-
ris auctoritate, valide con-
trahunt in suam commodum, minime in su-
am commodum; alterum sibi obligant,
alteri non se obligant.

Secundo. Si contractus celebratur
in substantia a lege requisita
deficiente irritante; imò tunc contractus
invalidus, etiam si fuerit initus cum igno-
rantia solennitatis: hinc matrimonium con-
trahitur cum aliquo impedimento dirimen-
te, etiam ignorato, est nullum; quia talis so-
lennitas, & conditio a lege requisita, se tenet
ex parte forme contractus, forma autem est
et essentia rei, seu contractus; adeoque
si illa etiam ignorata res subsistere non
potest.

Tertio. Contractus initus ex metu
per inculsum ab alio homine ad finem
injustum, non potest causare
consensum, qui sit radix justitiae.

eos extorquendi, sunt invalidi jure nature,
etiam si interius, qui metum passus est, con-
sensum habuerit; & consequenter per eos
non transfertur dominium, aut usus. Villa-
lobos, Diana, Leander, & alii contra Caltro-
pal. & de Lugo: ratio non est, quia deficit
libertas, & consensus; quia sicut eum non
tollit metus gravis juste inculsus, ita nec in-
juste inculsus: sed ratio est, quia si contractus
meticulosus esset validus jure nature, ex in-
justitia oriretur justitia, quod implicat; obli-
gatio inquam, quæ est actus justitiæ, oriretur
ex contractu per injuriam extorto, adeoque
injusto. Tum quia, qui per metum gravem
injustum contractum extorquet, si ex eo ali-
quid habet, tenetur sub mortali id statim re-
stituere, etiam ante sententiam judicis, quod
non esset verum, si contractus non esset in-
validus jure nature.

2360 Dies, ex commu. doctrina bap-
tismus, & cetera sacramenta, matrimonio
excepto (de quo in num. 1649.) valide sus-
cipiuntur, non obstante metu gravi injuste
ab alio homine inculso ad finem illa extor-
quendi.

Resp. disparitatem esse; quia Sacramenta
(matrimonio excepto) non sunt radices, nec
actus justitiæ, nec inducunt obligationem ju-
stitiæ, sed religionis, aut alterius virtutis; &
ideo ad eorum validitatem non requiritur
consensus, qui sit contractus, sed sufficit
consensus liber, & voluntarius simpliciter,
sicut ad meritum, & peccatum, qui consen-
sus stat cum coactione, & metu gravi expli-
cato: contractus vero est radix justitiæ, & ex
eo oritur obligatio justitiæ, unde ad illum re-
quiritur consensus, qui sit contractus, qualis
non est consensus coactus, sed perfecte vo-
luntarius, & liber; nam coactio, & injuria
cum sit actus injustitiæ, non potest causare
consensum, qui sit radix justitiæ.

XX

Cle

2361 Clericis, & Religiosis est prohibita negotiatio per se ipsos, minimè facta per alios; quia *Clement. 1. de vita, & honest. cleric.* opponit particulam *personaliter*, tum quia si fiat per alios, non habetur distractio ad terrena, quæ est finis legis.

Negotiatio est, *cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam sarius vendendo, vel permutando lucretur.* Quæ est valde distractiva, & indecens, & ideo prohibita clericis.

Non est eis prohibitum, si emant pecora, qua pascuis suis saginata vendant; vel si greges alant, ut *ferus, lac, lanam* vendant, quia vendunt fructus suorum pradorum, aut suarum rerum. Nec si emant agrum cum fructibus immatris, eosque vendant. Nec si id, quod ad proprios usus emerant, postea mutato, consilio, carius vendant: ita *Bulcan.*

2362 Contractus validus obligat in conscientia, & si lædatur, ad restitutionem.

2363 Contractus alii sunt nominati, qui habent proprium titulum, seu nomen, ut emptio, mutuum, &c. de quibus modo; alii innominati, qui proprium titulum non habent, sed explicantur his verbis: *do, ut des: facio, ut facias: do, ut facias: facio, ut des.*

De vi, metu, dolo, aut errore in contractibus, vide *n. num. 1645, ad 1668.*

PROMISSIO

2364 **E**st actus, quo quis sponte, & liber aliter pollicetur alteri aliquid dare, vel facere. Promissio vera, & libera, quæ non est simplex propositum, seu offensio animi, & voluntatis aliquid faciendi, sed quæ unus alteri obligatur, idque ostendit per signa externa, & in materia licita, pariter & donatio, si sit acceptata, obligat in conscientia, & sub mortali, si materia sit gravis. *Sco-*

tus in 4. d. 28. qn. 1. contra plures tenetur non peccare mortaliter, sed Adulterium mendacem, & infidelem. Non obligatur tamen ante acceptationem, etiam si sit in Ecclesia, nisi sit facta Deo per mortuum, quia obligatio ex alterius pacto contractu dependet, nec obligat promissio contracta; quia contractus obligatorius debet se signis externis expressus: *v. dicitur de p. voto, & voto.*

DONATIO

2365 **E**st actio liberalis, seu gratuita, domini alicujus rei in alterum, sed pro retributione, cui venditur, aut pro alio commutatio; si fiat solo verborum officio, & sit acceptata, dicitur imperfecta, si fiat vero cum rei traditione, dictatur perfecta, & transfert dominium in re, si acceptationem potest revocari, etiam si facta per publicum instrumentum.

Conditio impossibilis, aut turpis præposita, habetur pro non adjecta.

2366 Donatio omnium bonorum vivos, est invalida jure civili; quia est prodiga, & privat potestate testamentaria. Facta Ecclesie, non potest jure civili revocari. *Mendo verbo Donatio, m. num. 2362.*

2367 Donatio non solum acceptata, etiam tradita, revocari potest ex parte donatoris, in pluribus casibus, & 1. Donatio facta inter vivos, ob enormem ingratitudinem donatarii, nimirum si donatarius atrociter injurias donatori intulerit, si eum verberaverit, si scienter grave damnum in ejus bonis intulerit, aut si inopia laborantem non adjuverit; donatarius autem non tenetur ad restitutionem, nisi post sententiam, quia hoc est poena, unde ingratitudo debet probari.

1368 Secundo, donatio facta causa mortis, licet legatum, & testamentum; quia non obligat ad implicitam conditionem, nisi re-
p. 1369

1369 3. Si donatio facta à patre fuit tantum, ut non relinquat filius, quantum petit legatum portionem, dicitur inofficiosa, hoc est contra officium pietatis; & hæc si est facta à filio, revocatur tantum usque ad legitimam aliorum; si sit facta extraneo, non defraudandi filios, revocatur tota. Si sit facta animo defraudandi filios, vel sit facta ecclesiæ, aut cause piæ, revocatur usque ad legitimam filiorum legitimam.

1370 Si verò donatio facta à Patre, aut matre, non excedat id, de quo disponere potest, non tenetur filius in partitione hæreditatis illud computare; quia talis donatio confirmatur morte. Imò si sit donatio remunerata, quæ facta extraneo valeret, etiam in vivo valet, nec indiget morte confirmata. *ver Peculium, Mendo ver. Filius,* cap. 10.

1371 4. Si donatio facta à Rege enormitatem legatum ledat, potest ab ipso, aut successorum revocari, 5. Prole carens, si magnam pecuniam donavit, revocare potest, si non prole.

1372 Donationes inter vivos inter conjugum prohibite à jure, cujus ratio est, ut non detur uxorem conjugalem sine pretio statui. Valent tamen, 1. si fiant causa mortis, 2. si a tempore soluti matrimonii, 3. si fiant causa pietatis, aut sint remuneratorie, 4. si sit donet marito causa dignitatis obtinendæ, aut publici muneris exercendæ, 5. Si sit condonatio dotem, aut faciat contractum, seu ob justam causam augeat uxoris dote. Vel si aliquid annuum, aut mensuale sit uxori ob vestimenta, & alias necessi-

tates, vel si ingrediatur Religionem, & in ea profiteatur, 5. Si sit dives, & modicè donet.

2373 Donatio inter sponsos de futuro valet, si non fiat in tempus futuri matrimonii.

1374 Qui invalidè matrimonium contraxit, potest, quæ donavit uxori, revocare; quia ex errore, & motivo matrimonii donavit; debet tamen compensare damnum pudoris.

Vide num. 1892. *largit. mun. à num. 990. Et 10. 2. num. 130, ad num. 136.*

Scotus in 4. d. 30. q. 1. lit. B. & E. dist. 15. q. 2. lit. 1. *Matritus in Theol. mor. dist. 4. qu. 1. Et 1. Joan la Cruz 7. prac. pag. 103. Bonac. tom. 2. pag. 556. pag. 744. Tamb. tom. 2. pag. 244. 255. Bulem. lib. 3. tr. 5. cap. 3. Diana p. 1. tr. 8. Clericatus c. 145, n. 17. 18. Mendo ver. donatio.*

M U T U U M,

2375 Quid secundum nominis Etimologiam idem est, quàm, *de meo tuum sit*, definitur: *contractus*, quo rei numero, pondere, vel mensura constitutus dominium, & usum à mutante in mutatarum usque ad certum tempus transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem in specie, & bonitate.

2376 Commodatum est, quo usus alicujus rei alicui gratis conceditur sine translatione dominii. Qui usus, si precibus petenti conceditur, dicitur *Precarium*.

Qui pecuniam alicui commodat, non ad usum, sed ad pompam, potest lucrum accipere; Clericatus cap. 83. num. 15. quia non est mutuum, nec accommodatum; sed locatio materialis pecunie.

2377 Depositum est, quo aliquid alteri custodiendum traditur sine usu, sive cum pretio, sive sine pretio.

2378 Locatum est, quo alicui traditur usus

alicujus rei sine translatione domini ad tempus, sed adhibito aliquo pretio annuatim solvendo. Qui dictum ulum rei, v. gr. domus, concedit, dicitur locator? qui eum recipit, dicitur conductor.

2379 Emphyteusis est, *contractus rei immobilis, cuius tantum dominium utile, seu indirectum transfertur in accipientem, retento directo apud concedentem, cum pacto certa pensionis proprietario annuatim solvenda in recognitionem domini directi. Qui accipit, dicitur Emphyteuta; qui concedit, Proprietarius.*

2380 Feudum est, *contractus rei immobilis, cuius tantum dominium utile, seu indirectum transfertur in accipientem, retento dominio directo apud concedentem, cum onere non aliquid solvendi, sed exhibendi directo domino fidelitatem, & obsequium personale. Unde feudum differt ab emphyteuti, solum, quia in hoc debetur pensio realis, in illo fidelitas, & obsequium personale; feudum concedendi solet Vassallo à Principe ob ejus merita, aut præclara gesta, & si concedatur hereditarium, transfertur ad hæredes. Qui concedit dicitur, *insenerator*, qui accipit, *feudatarius*.*

2381 Emphyteusis, & feudum differunt à locatione, 1. Quia locatio, seu conductio fieri potest tam de re immobili, quàm mobili; illa verò solum de immobili, 2. Quia in locatione nullum dominium, sed purus usus rei transfertur; in illis verò transfertur dominium utile, 3. Quia emphyteusis fit ad longum tempus, quod non sit minus decennio ex jure; locatio verò fit ad brevius tempus, alioquin erit emphyteusis. Differunt à venditione, & emptione, quia in his transfertur omne dominium rei tam directum, quàm indirectum; in illis verò solum dominium indirectum, seu utile. Denique diffe-

runt à libello, quia contractus subest datio ad libellum dicitur, quando ex teuta, vel feudatarius rem, quam in teutum, vel feudum accepit, simili contractu tradit tertio, adeoque dicitur subest datio, & subfeudum, ad quod, si ad feudum fiat, requiritur consensus de cuius datione.

2382 Si res conducta absque culpa conductoris aliquo casu fortuito reddatur utilis, & subfeudum, ad quod, si ad feudum fiat, requiritur consensus de cuius datione. Si superveniat sterilitas, & sic tanta utilitas nihil recipiat ex prædio conductum, beratur à pensione; si sit parva, non considerationem; si sit magna, de augmen- dum pro rata pensionem, nisi aliter conventum sit; vel nisi sterilitas unius anni pensari possit fertilitate alterius anni, conservari solet in locationibus ad plures annos. Sterilitas tunc dicitur esse, quando sterilitas æstimatione expensarum, & semina, & fructus superant fructus, qui sufficiant ad solvendam dimidiam pensionem.

2383 Conductor, si ob justam causam sit coactus rem conductam perdere, v. gr. ob pestem, &c. ante tempus terminatum supervenientem, non tenetur integram pensionem solvere, sed pro parte temporis, quo ea usus est.

2384 Potest conductor ante tempus terminatum expelli, si re conducta abusu, & damnificando, vel meretricibus adhibendo, aut aliud turpe ibi exercendo cum locatore, aut si domus reparatione indigeat, renuendo pensionem pro rata, & demum, quando debitam pensionem non solvat.

2385 Si res perit in mutuo, mortuo, locato, deponenti, accommodanti, & locatario, perit, quia res domino perit, nisi perierit depositarii, &c. aut nisi sit depositarius, &c.

officis qui in omni eventu tenetur ad restituendum: unde si latro simul te spoliet veste, & habes accommodatam, & pecuniã, quam habes mutuatam, teneris restituere pecuniã, non vestem. De culpa vide infra de restitutione.

2386 Pignus, est contractus, quo alicui datur res immobilis ob majorem crediti securitatem. Quæ habet rationem depositi in gratiam securitatis, differt ab hypotheca, quia pignus datur in re mobili, hypotheca de re immobili, ut domus, &c. quæ obligatur creditori, & tenet apud debitorem.

2387 Non potest quis uti pignore, sicut depositum, nisi de consensu expresse, vel tacite domini; quia pignus datur ad securitatem, & depositum ad custodiam, non ad usum.

2388 Habens in pignus prædium, si illud alienatur, deductis expensis, & laboribus, computare in sortem principalem debet, quia res domino fructificat. Excipitur si pignus datum pro dote, quia maritus fructus ad sustinenda onera matrimonii. Si pignus sit res feudalis, & detur tenenti dominium directum; quia res domino fructificat. Vide quid restituendum, & pignus bona fidei.

2389 Item excipitur contractus à godere, quæ datur Petro pecuniã ad fruendum, & Petro domus pariter ad fruendum, & pecuniã tibi reddatur, non teneris restituere domum in sortem principalem commutare, sed potes illis frui, usque quo pecuniã reddatur; requiritur tamen, ut pro pecuniã tibi tibi lucrum cessans, aut alius fructus ex dicendis, alioquin erit usura, & licet sit mutuo; quia circa pecuniã datur dominium utile distinctum à directum non sit ex se fructifera. In rebus autem, in quibus datur dominium utile à dire-

cto distinctum, licitus semper est contractus à godere, quia est quidam contractus locationis; unde licitè Petrus dat Paulo domum ad habitandum, & Paulus Petro viridarium ad fruendum; tunc namque Paulus uti conductor domus dat pro annua pensione Petro fructus viridarii: v. n. 2493.

2390 Si quis verò pecuniã, quam depositam habet, ludat, & lucretur, non tenetur lucrum restituere; quia est fructus merè industrialis.

2391 Fidejussio, est contractus, quo quis suo periculo suscipit alterius fructum, aut debitum, præsurturus ipse, aut soluturus, si alter non faciat.

Principali non solvente, non tenetur fidejussor in conscientia solvere, donec per viam justitiæ exigatur; quia talis præsuntur animus fidejubentis.

Et creditor prius debet in judicio agere contra debitorem, nisi sit manifeste non soluturus, aut fugerit.

Fidejussore solvente, tenetur debitor ei solvere, & compensare damna ratione fidejussionis secuta.

Obligatio fidejussoris transit ad hæredes. Bonac. Mendo ver. Fidejussor: v. n. 1839.

Fidejussor esse non potest, qui non habet bona, aut qui non habet administrationem suorum bonorum. Unde fidejubere non potest Religiosus, nec mulier nupta, quæ neque potest fidejubere pro marito. Auth. Si qua mulier. Clericatus c. 145. n. 19.

Nec minor, Imò si minor contrahat, invalidus est contractus; nec fidejussio, si adveniat, tenet. Mendo cit. n. 9. v. n. 2357.

Scotus in 4. dist. 15. quest. 2. lit. K, Martius disp. 4. quest. 3. disp. 5. quest. 4. Bonac. tom. 2. à pag. 680. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 4. 6. & 7. Clericatus à cap. 78. ad 88. Mendo ver. Fidejussor.

U S U R A

2392 **E**st lucrum quæsitum ex mutuo vi
mutui. Quod est iniquum, cum
mutuans acquirit lucrum ex re non ampliùs
sua. Tum quia pecunia numerata non est
pretiosior numeranda; nam (ait Scotus) pe-
cunia non est ex natura sua fructifera, sed
solum ex industria utentis, qui in mutuo
non facit suam industriam esse alterius; *vid.*
in propos. 41. ab Innoc. XI. damn. Hinc usura
est mala, ac prohibita jure natura, & divi-
no. Ezech. cap. 18. *Ad usuram non commo-
daverit;* & Luca 6. *Mutuam dare nihil inde
sperantes.* Dicitur: *vi mutui;* quia si lucrum
accipias non vi mutui, sed aliquo justo titu-
lo, qui contingat in mutuo, non committes
usuram.

TITULI JUSTI LUCRI IN MUTUO

2393 **P**rimò, *ratiòne damni emergentis,*
exigi potest licitè lucrum, quia
beneficium alteri præstare cum tuo damno,
est pretio æstimabile, & dignum compensa-
tione. Requiritur, ut damnum timeatur ra-
tionabiliter eventurum, & quòd lucrum ta-
xetur arbitrio prudentis experti, juxta pro-
babilitatem damni. *Exemplum damni emer-
gentis.* Si, ut mutues centum, quæ pro em-
ptione vini mense Octobris paraveras, cogaris
mense Februarii illud carius emere, dice-
ris pati damnum in illo majori pretio.

2394 **S**ecundo, *ratiòne lucri cessantis;*
quia à proxima negotiatione se abstinere in
gratiam mutuatarii, est pretio æstimabile;
nam cessat lucrum, quòd inde speratur.

Tres conditiones requiruntur. 1. Ut lu-
crum cessans sit in spe certa, aut probabili
proxima; quòd evenit, quando pecunia est
negotiationi applicata, aut proximè appli-
cabilis. Non sufficit lucrum in potentia

remota; quia est nihil tam in re, quàm
adeoque non est vendibile.

2. Ut in mutuante sit vera voluntas
ta ad negotiandum, ut verum lucrum
*proximè possim, & velle negotium, quod
facto in gratiam mutuatarii, quia negotium
proxima respectu recufantis æquum est, ut
ac si non esset. Si recufes negotium, non
velis mutuare petitoris, sic dispositio
non essent, qui mutuum petentis, non
negotiationem, exigendo lucrum, commo-
dum; quia tunc vis mutuum æstimabile
culando negotium, & sic lucrari vis
Si verò sis ita dispositus, ut si non esse
mutuum peterent, verò velles negotium,
nem, potes exigere lucrum, qui veritas
sas in gratiam mutuatarii, & veritas
est causa, ut lucrum cesset.*

3. Ut non exigatur, nisi quantum
spes lucri cessantis, deductis expensis, sit
riculis. Unde si lucrum est certum peten-
gere æquale. Si sit spes probabilis, peten-
gere minus lucro sperato juxta arbitrium
nem prudentis experti, quia spes peten-
erandi centum non valet centum. Ceterum
regulam dat Lessius, videlicet, ut tunc
mittas mutuatario de lucro cessante, quod
tum dedisses pro contractu æstimabile
lis lucri sperati; unde si speres, quòd
craturus quindecim centum, pro
æstimatione solveres quinque, pro
mutuatario exigere decem. Præterea
est, ut exigantur septem pro centum.

2395 **S**i habeas duas portiones pecunie
unam in cassâ otiosam, aliam negotio
expositam, aut proximè expōnibilem,
si mutues otiosam, & lucrum ex
ram committis; secus si mutues
ni destinatam. Quia ex hac, non ce-
crum cessat.

2396 **T**ertio, *ratiòne periculi;* quod

obligationem iustitiae: vide num. 1220. & in
propos. 42. ab Innoc. XI. damn.

2399 Sexto, *ratione pœna conventionalis*,
ut mutuarius solvat, ver. gr. quinque pro
centum, si tempore præfixo non reddat mu-
tuum; quia in contractibus pœna iuste im-
ponitur inconstanti, & licet cuilibet se serva-
re indemnem. Requiritur autem, quod si in
mora culpabilis, unde si differatur solutio per
hebdomadam, aut revera mutuarius sit
impotens, excusatur à pœna, nisi factus sit
impotens, quia prodigè vixit, futuram mor-
tam prævidens.

2400 Septimo, *ratione contractus inno-
minati, do, ut des*. Exemplum: Petrus dat ti-
bi centum hoc pacto, ut si moriatur intra
decem annos, tu nihil ei, ejusque hæredibus
reddere debeas; si autem vivat, tenearis red-
dere illa centum, & alia centum, nempe de-
cem pro singulis annis; licitus est contractus,
quia par est utriusque periculum amittendi,
& spes lucrandi; hic autem non est contra-
ctus mutui, sed ludi fortis, qui est licitus.

2401 Octavo, *ratione promissionis, &
obligationis mutuandi*; licite potes lucrum à
mutuario accipere, si te illi obliges ad mu-
tuandum, quando voluerit. Pasqual. 99. mor.
canonic. centuria 3. pag. 3. Tamb. tom. 2. lib. 9.
tract. 1. cap. 3. §. 2. num. 5. Molina, Toler. &
alii. Ratio potissima est, quia obligatio,
quam quis in se suscipit ad mutuandum, ex
una parte est gravamen distinctum, & sepa-
rabile à mutuo; nam regulariter datur mu-
tuum sine obligatione mutuandi; ex alia par-
te est pretio æstimabilis, adeoque licite ven-
di potest. Quòd sit pretio æstimabilis, pro-
batur ratione insolubili: Si mutues obligan-
do mutuarium ad remutuandum, ex com-
muni, & certa doctrina, usuram committis,
non alia ratione, nisi quia obligatio ad re-
mutuandum est gravamen à mutuo distinctu
pre-

pretio aestimabile: *v. num. 2414*. Igitur obligatio ad mutuandum est gravamen distinctum à mutuo pretio aestimabile; & consequenter, si est verum, quòd usuram committas, si huiusmodi obligationem mutuatario imponas, vecum esse debet, quòd usuram non committas, si lucrum exigas, ex quo huiusmodi obligationem in te suscipias.

Quae obligatio assumpta est tanti oneris, ut si ex vna parte quis requirat ab alio pecuniam ad licitam negotiationem cum probabili pingui lucro, v. gr. de triginta pro centum; & ex alia parte, is, cui se obligavit ad mutuandum, petat mutuum, & ille aliam pecuniam non habeat; tenetur negotiationem rejicere, & mutuae petenti, non obstantè longè majori lucro cessante; alioquin peccaret mortaliter, & teneretur ad restitutionem praeteriti lucri, quod fortè à mutuatario ratione huius tituli recipit; unde si se obligando talem animum non habeat, sed oppositum, contractus erit usurarius, & mutuum palliatum: *v. num. 2394*.

Tum quia unus ex titulis, quo per plures Sacerdos pro Missa iuste stipendium accipit, est obligatio, quam assumit ad Missam applicandam pro hac determinata persona, cum posset pro alia. Item potes aliquid exigere pro promissione, qua te obligas alicui ad quid intra annum vendendum.

2406 Ex hoc titulo lucrari potes quinque pro centum quolibet anno, quia tanti à prudentibus aestimatur obligatio suscepta mutuandi; quae accipi possunt pro rata parte singulis mensibus; quod etiam contingere potest, quando mutuum accipitur ad menses.

2407 Totum corroboratur ex Montibus Pietatis, ubi deponentes pecuniam ad mutuandum, possunt licitè exigere à Monte quinque pro centum pro singulis annis, ex

hac obligatione, quam in te suscipias mutuandum. De quo modo.

2404 Non potes lucrum exigere: *v. voluntate mutuandi*; quia licet non obligatus ad dandum mutuum, suspensus quòd rogatus, aut misericordia mutuum dare, obligaris ex lege divina non faciendam misericordiam vitare, loquitur Scot. *in 4. dist. 15. q. 2. l. 1.*

2405 Item non potes lucrum exigere obligatione non repetendi mutuum certum tempus; quia quando vendit mutuum non repetendi mutuum aliquantum tempus, nil vendis, nisi tempus non est tuum. Tum quia concessio temporis est mutuo intrinseca: *v. ab Alexan. VII. damn.*

9. RATIONE MONTIS PIETATIS

2406 **M**ons Pietatis, est summa pecuniae, vel terrarum, &c.

muni posita, destinata ad mutuandum pauperibus, caput ali salvo. Tres habet conditiones.

1. Ut mutuum detur ad certum tempus. Ut mutuatarius det pignora certum apud administratores, quae, mutuatario fixo tempore non solvendo, vendenda retenta à Monte portione sibi debita, qua ipsi mutuatario reddita. 2. Ut certius pro rata pecuniae mutuae, & tempus quid solvat singulis mensibus pro Monte conservatione domus, & Montis.

2407 Montes Pietatis sunt de pluribus, alii sunt erecti ex elemosinis liberè donatis, & legatis ad effectum mutuandi pauperibus, seu indigentibus, est Mons magnus Panormi. Alii vero effectum elemosinarum sunt erecti ex pecunia non est.

se suscipere
bo.
exigere: et
licet non sit
suppositio
ordina mone
ex lege de
iam vna
7.2. l. 1.
curam ex
vntum
do vendi
um aliquid
li tempore
concessio
ecce. in pu.

MONTI
IS

si famo
rari, Stan
tiam
aber conu
rtum ten
ora culu
mstuaru
sus, vendi
suo deo
3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

3. Ut rati
te, & ten
pro Mont
ontis,
nt de plic
molyus
d effectus
igentibus
Alii vena
re et per

2412. Difficultas solùm habet locum in Montibus secundi generis, pro quibus.

Respondet Pasqual. Montem posse exigere quinque pro centum, quæ tenetur solvere ipsis deponentibus pecuniam, qui licet possunt tale lucrum reportare ex pecuniis apud Montem depositis. Pasqualig. *in dec. mor. dec. 183; & 186. & in qq. mor. cent. 3. a. pag. 1. ad 14.* D. Anton. Bonac. & alii apud ipsum. Ratio est, quia ex una parte potest Mons exigere à mutuatiis id, quod ob eorum commodum solvere tenetur, ut servetur indemnis; quoniam non debet ob eorum commodum pati damnum: debet autem solvere quinque pro centum ipsis deponentibus; nam illi suas pecunias non deponerent mutuandum, nisi allicerentur lucro; alioquin cessaret publicum bonum indigentia populorum sublevandæ, & enormes usuras, præsertim Hebræorum, excludendi; qui est finis erectionis Montis.

2413. Ex alia parte, lucrum quinque pro centum ex pecuniis supra Montem Pietatis depositum est iustum. Quia Paulus III. per Bullam incip. *Charitatis opera*, editam 10. Julii 1549. concedit deponentibus pecuniam supra montem Pietatis Ferrariensem: *Quod possint absque aliquo conscientie scrupulo percipere quinque pro singulis centenarius, etiam si aliâ pecunia sine ullo lucro esset otiosa permansura. & non fructificatura.* Imò narrat Pontifex, id etiam concessum fuisse à Sede Apostol. Montibus Bononiensi, & Mutinensi.

2414. Quantum ad titulum iustitiæ præfati lucri, tres assignat Pasqual. *cu. 1.* Est obligatio quam deponens in se suscipit ad mutuandum, quæ est pretio æstimabilis: *v. n. 2401.* Nec officit, quod in depositione nulla fiat expressa mentio hujus obligationis, quia deponens implicite intendit finem Montis, qui est

Y y

est

DIFFICULTAS EST,

An Mons Pietatis, ultra id, quod est necessarium pro expensis, possit mutuatiis exigere quinque pro cen-

tum est, id non posse Montem Pietatis generis, id namque prohibet Leo X. *lib. 1. Lateran. sess. 10.* quia sic Mons lucrum reportaret vi mutui; & simul defraudaret intentionem legantium, qui suam pecuniam apud Montem deponunt, ut in gentium miseria sublevetur, non ut gradum lucro Montis. Hac ratione (ait Pontifex) iustum esse Monti se servare indemnis, adeoque tantum exigere, quantum expensarum pro expensis necessariis ad Montem non est autem licitum inde lucrari.

Quæst. Exam. Ecclesiast. Tom. 1.

est se exponere mutuaturum; ob quem finem, ut provideat de mutuis, offert lucrum deponentibus; quod virtualiter non est aliud, quam obligare illos, ut mutuent. 2. Est finis publicae utilitatis, in concursu autem juris privati cum publica utilitate, cedit jus privatum, quale est jus mutuarii de non solvendo aliquid ultra sortem. 3. Est ratio superemi domini, qua Princeps supra mutuatariorum bonis certam pensionem in remunerationem assignat, pecuniam apud Montem ad mutuandum deponentibus, utpote bene meritis communitati, & inde Principi.

Addit tamen Pasqualig. *cit.* hujusmodi Montis erectionem fieri debere auctoritate Summi Pontificis, tam ob scandalum usurae vitandum, quam quia in dubiis quoad mores ad ipsum spectat circumstantias cognoscere. Ac proinde non posse personam privatam Montem erigere, inde lucrari; licitum namque est cuilibet ex mutuo se servare indemnem; at non inde lucrari, nisi aliquis justus titulus adsit distinctus à mutuo. Ita ferè discurret Pasqualig.

2415 Dicitis addo, Montes in pluribus Italiae locis esse mixtos, in quantum summa, quae mutuatur, est constata non solum ex pecuniis depositis, sed etiam ex vectigalibus, aut aliis publicis redditibus; & tunc dici potest pecuniam deponentes lucrum quinque pro centum reportare ratione census realis super vectigalibus, aut redditibus publicis fundati.

COROLLARIA DEL BENE

Par. 2. dub. 259. de Inquisi.

2416 **E**X his sequitur, quod etiam persona privata possit hujusmodi Montem instituere, tametsi pecuniam illam sub onere alicujus census acce-

» pisset, & à mutuataris exigere, quod
» opus fuerit, ut se indemnem praestaret
» etiam si 8. vel 10. in centum ad sortem
» geret; dum enim hoc totum in
» commodum agit, potest exigere, quod
» opus est, ut se indemnem praestaret.
» autem hoc totum in commodum
» agat, patet: quia non solvunt, nisi
» in centum, cum alioquin in usurarum
» rent 35. & fortasse plus.

» Non obstat, quod eo plus montem
» Monti solvant, quo diutius sortem
» nent; quia par est, ut plus ad sortem
» tis contribuant, qui diutius illas
» dis fruuntur, quorum pignora diutius
» stodiuntur.

» Neque obstat secundo, quod quibus
» pignora minus molesta, ut canones
» quid aliud aureum, tantumdem sortem
» quantum qui dant pignora molliora
» vestes; quia debuit certa quaedam
» qualis ratio respectu omnium eorum
» nam cum ob varias circumstantias
» test ubique servare aequalitas, sed
» neratim determinari aliquid, quod
» mè videtur accedere ad justum.

» Sequitur secundo, quod proventus
» fit, ut passim per loca hujusmodi
» erigantur, quia ex ipsis multipliciter
» Republicae provenit.

» Primo, impeditur peccatum usurae
» & hominibus maxime detestabile.

» Secundo, pecunia remanet in patria
» cum alio exportetur; solent enim
» esse exteri, qui patriam mutant, &
» divites ad illam redeunt.

» Tertio, cives divites habent
» ubi securè, & fructuose possunt pecuniam
» suam collocare, emendo scilicet
» super Montes fundatos.

» Quarto, pauperes in omnem partem

10. RATIONE SOCIETATIS CUM TRIBUS CONTRACTIBUS.

2418 Contractus societatis, est conventio plurimorum contribuentium aliquid ad commune lucrum. Per ly, aliquid, intelligitur pecunia, res fructifera, ut animalia, panni, &c. labor, & industria; ita ut unus, vel plures ponant pecuniam; alius, vel alii laborem, & industriam, vel singuli ponant pecuniam, & industriam.

2419 Tres conditiones requirit societas, ut sit licita. 1. Ut fundetur in negotiatione licita. 2. Ut servetur æqualitas inter socios, scilicet, quod expensæ, etiam pro infirmitate, à socio, ob negotia societatis contracta, damna sine gravi culpa socii facta, & lucrum sint communia; ita ut negotiatione completa, deductis expensis, & damnis sine levi culpa socii factis, & seclusa sorte, nempe pecunia domino restituenda, lucrum, quod remanet, dividatur pro rata inter socios, ut sicut se habet fors ad sortem, ita lucrum ad lucrum: potest enim contingere, quod plus valeat industria, & labor, quàm pecunia, præsertim quando socii, qui ponunt laborem, sunt plures. 3. Ut pecunia stet periculo ponentis; ita ut si pereat casu cum levissima culpa socii, ponenti pereat; quia per contractum societatis non transfertur dominium, sicut in mutuo, sed solùm usus fructiferus pecuniæ in ordine ad communem negotiationem, & lucrum, taliter quod socii non possint pecuniam in societate expositam extrahere ad proprios usus. Ex quo fit, quod si tradas pecuniam mercatori, ut exponat ad cambia, mercaturas, &c. hoc tamen pacto, ut periculum pecuniæ stet mercatori, sed lucrum dividatur; contractus erit usurarius, quia

X 7 3

P B T E S.

P Anomi muliercula quædam vulgo dicitur Impetraturæ, & Meximpro suis laboribus ad deferenda pignora Montem, & mutuam à Monte ad mutuum, accipere solent decem grana pro uncia. Queritur, an infcio domino post mortem de propriis, & sibi retinere grana pro uncia, quæ aliàs mutuarius accipiet pro Monte? Certum est, non potest retinere omnia grana decem, quia retinere labores [ut suppono] non adsint, nec iustus titulus, palliarent usuram, nec ex mutuo recipiendo. Tolet. lib. 5. cap. 29. At si recipiant minus, quàm decem grana pro uncia, videtur, quod possint; quia nec viliter gerunt rem domini, qui aliàs expensisset decem; atque præsumitur non mutuum, sed libens; adeoque reciperet non mutuum, sed vi voluntatis domini.

Dico tamen non posse; quia pignus apud mulierculam non esset ita securum, sicut apud Montem; adeoque ratione hujus periculum socius præsumitur rationabiliter in-

non societatis, sed mutui. Hæc est natura puri contractus societatis.

2420 In societate tamen fieri potest, ut quis suam fortem servet indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si ad contractum societatis adjungantur alii duo contractus, assicurationis fortis, & assicurationis lucri sperati. Assicuratio, est contractus, quo quis alienare periculum in se suscipit. Hoc præmissis: v. num. 2397.

2421 Declarantur, & suppono te dedisse Paulo trecentum aureos contractu societatis ad negotiandum, tuamque pecuniam esse æqualis valoris cum industria Pauli. Insuper, quod spes lucri judicio prudenti sit de sexaginta aureis.

In hoc casu ex vi contractus societatis debentur tibi una cum sorte triginta aurei, qui sunt dimidium lucri sperati; at quis in te est periculum fortis, facis, ut Paulus illud in se suscipiat, tibi assicurando fortem, pro cuius assicurationis, & oneris suscepti compensatione, de tribus partibus lucri sperati ad te pertinentis relinquis unam, nempe decem aureos: & quia adhuc in te remanet periculum, & incertitudo lucri, facis, ut Paulus illud in se suscipiat, pro cuius oneris pretio, ex præfatis tribus partibus relinquis aliam partem, pro te retinendo tertiam certam, nempe lucrum decem aureorum certum, & non plus; quia lærum incertum non plus valet, quam tertia pars certa. Ita proportione servata discurtas in aliis casibus.

Qui tres contractus, sicut sunt liciti celebrati cum tribus personis, ita licite celebrantur cum eadem persona, quia nec unio, nec identitas personæ destruit substantiam contractus. Tum quia hi contractus assicurationis fortis, & lucri, magis propriè dici solent venditionis, qua assicurans vendit su-

am obligationem præstandi alteri rem indemnem.

2422 Hoc contractus uti possunt impotes, ut sustententur, quia tunc lucrum reportabunt ex suis pecuniis sine periculo fortis, & sine usura, quia non ex mutuo namque mutuum transit in societatem tribus contractibus.

P E T E S.

2423 **P**etrus bona fide celebravit contractum usurarium, an possit lucrum, quatenus si iniustus sit alium contractum licitum cum eodem cum alio celebrasset?

Resp. posse lucrum tantum ex quantum per contractum licitum lucrum esset; quia ex una parte talis mutuum procedat bona fide, præsumitur velut sine usura, & contrahere omni modo licito, quo potest; adeoque cum reus contractum societatis, metæ, &c. celebrassetur implicite illum voluisse, etiam legitur de justo titulo, & contractum illud muni regula, quando actus uno modo valet, & altero valet, censetur factus ex modo, quo valet. Ex alia parte, ad hoc permutatarij consensus in dando lucrum ideo habetur consensus ex parte que contrahentis sufficiens ad justum tractum.

2424 Non potest autem lucrum esse, si mala fide contractum usurarium celebravit, quia licet ignoret alium contractum licitum, quem potuisset inire, celebravit contractum, quem usurarium sciebat, & presertim contrahere voluit usurario contractu.

De usura, agunt Scot. in 4. dist. 35. q. 1. litt. N & T. Malticius in theol. mor. dist. 1. Joan la Crux pag. 171. Tambur. tom. 1. p. 171.

2429. *l. 1. tom. 2. lib. 8. tract. 3. cap. 8. Bona-
lib. 3. tract. 3. cap. 3. Bonac. tom. 2. a
pag. 17. Cardenas disp. 23. & 25. Clerica-
tom. 79. Mendo ver. Usura.*

CENSUS

2428. *Si jus percipiendi pensionem ali-
quam annuam, vel mensuram
annuatam, & fructifera, super qua
fundatur. Qui censum vendit, dicitur Cen-
suarus; qui censum emit, & exigit, dicitur
Censualis.*

2426. Dividitur in reservativum, & con-
signativum. Reservativus, est quo quis trans-
fert ius in alterum, quoad dominium
suum, & utile, servata sibi pensione an-
nuata super eadem re. Ut cum quis dat alteri
rem redditum cum onere, ut sibi certam
pensionem annuam solvat. Liqueat in bene-
ficiis ecclesiasticis, quæ concedi solent an-
nuatione reservata.

2427. Consignativus, de quo in presenti
est sermo, & Pontifices loquuntur: *Est quo
cum alteri vendit jus percipiendi annuam
pensionem super rebus suis fructiferis immo-
bilibus, aut super persona sua,
manente integro dominio tam directo, quam
indirecto venditoris.*

2428. Hic dividitur in realem, persona-
lem, & mixtum. Realis est, qui fundatur su-
per fructifera; ut domo, prædio, &c. Per-
sonalis est, qui fundatur in ipsa persona, quæ
pensionem obligat, non ut persona,
sed ut fructifera est, quatenus suo labore,
industria est utilis, & potest aliquid acqui-
rere, unde pensio duci possit. Mixtus est,
cum datus sit super re, & persona fundatur,
ut si res pereat, maneat obligata perso-
na ad censum solvendum, ad differentiam
censuum realium, in quo, pereunte re, perit eti-
am censuum.

2429. Item census alius est redimibilis,
alius irredimibilis; & denique census realis,
alius perpetuus, alius temporaneus; & hic
alius vitalitius, scilicet durante vita, alius
ad tot determinatos annos, decem, v. gr. vi-
ginti, &c.

2430. Ad censum jure naturæ requirun-
tur mutui contrahentium consensus, & ju-
stum pretium, attentis conditione rei, in qua
census fundatur, quantitate pensionis, &
temporis, ad quod emitur, & aliis circum-
stantiis, ex quibus iudicio prudenti crescat,
aut decrescat valor juris ad pensionem: v.
num. 2433.

2431. Jure autem Canonico, præsertim
B. Pii V. in Bulla: *Cum onus Apostolica*,
anno 1569. plures conditiones requirun-
tur, quarum præcipuæ, sine quibus con-
tractus etiam in foro conscientie est irri-
tus, sunt.

2432. Prima, & principalior, ut census
non fundetur, nisi super re immobili, & fru-
ctifera; hujusmodi sunt domus, prædia, ve-
tigalia, & alii redditus fundati supra Civi-
tatem, oppidum, pascua, piscationes; item
officia perpetua fructifera; hæc, inquam, ha-
bentur pro immobilibus; adeoque super il-
lis potest constitui census. Hinc prohibitus
est census personalis, aut supra animalia,
quia sunt mobilia, personam namque homi-
nis est mobilis, de qua Job 7. dicitur: *Ventus
est vira mea.*

2433. 2. Ut pereunte sine culpa censua-
rii re in totum, aut in partem, ita ut non pro-
ducat fructus sufficientes, nisi ad partem
pensionis, census etiam in totum, aut in par-
tem pereat. Quod spectat ad naturam con-
tractus census: v. num. 2425.

2434. 3. Ut non fiat pactum restringens
libertatem censuarii ad alienandam rem,
nec pactum aliquid solvendi censualiter pro
facul-

facultate vendendi, quam sibi reservaverint, neque ratione laudemii.

2435 *Laudemium*, est certum pretium à novo emphyteuta solvendum in recognitionem domini proprietatis, quod habet dominus directus fundi; solvitur (ubi talis consuetudo adest) in alienatione voluntaria, v. gr. venditione rei ad emphyteusim concessa ab emphyteuta facta. Pretium laudemii ex jure est quinquagesima pars rei, ex consuetudine solet esse trigesima, aut decima, juxta varias regiones; unde attendi debet consuetudo. Non solvitur in alienatione necessaria, ut quando in re emphyteutica succedit haeres. Quando Pater aliud non habens, eum dat in dotem filiae, quando res emphyteutica redit ad primum emphyteutam, nec quando plures, qui eam habent, inter se dividant. In alienatione autem census non est solvendum laudemium. Censui enim ab emphyteusi differt, quia in emphyteusi residet apud dominum solum dominium directum, ac proprietatis, & transfertur dominium utile, seu usufructuatum; in censu vero residet apud dominum utrumque dominium, & solum transfertur in censualistam pars juris ad fructus, nempe ad certam pensionem exigendam ex dominio utili ipsius domini: v. n. 2379.

2436 Censuarius autem rem vendere volens, monere debet censualistam, si rem ipse emere velit eodem pretio, quia est praferendus; quo reculante, potest liberè alteri vendere, cum onere ejusdem census solvendi; sed tenetur ex natura census curare, ut venditio fiat personae, à qua census sit æquè solvendus; nam si census sit in periculo, ne solvatur, sit injuria censualistae, seu emptori.

2437 4. Ut census sit redimibilis ex parte censuarii, irredimibilis vero ex parte cen-

sualistae. Potest censuarius pensionem emere eodem reddito pretio capitali, vendendo censualistam ante duos menses; censualista non potest invito censuario vendere pretium capitale.

De censu utriusque redimibili, et titus in foro conscientiae, fuscè agit *V. tr. 3. à q. 12. ad 14.*

2438 5. Ut pensiones solvenda, curia non soluta non possit poni in rem, seu pretium capitale; imò et in causa temporis, v. gr. &c. possit agi, si solus semel constitutus.

2439 6. Ut non fiat pactum, ut certius, non solvendo censum, teneatur re lucrum cessans; expensas, interest, et ut res ei cadat in committum. Per hoc prohibentur pacta, & poenae, quae solent in aliis contractibus; ac non mutatur, quin emptor possit à venditore fidejussiones, & pignora tam pro pretio quam pro evictione, videlicet pro pretio quod subit emptor, ne ob aliquo pretio evincatur, hoc est, auferatur ab eo ad fructus praedii, quod emerit, et naturae quilibet habet jus ad rem, quanta potest securitate, tractandum: *num. 2460.*

2440 Ceterum Nicolaus V. in *Concep. Sollicitudo Pastoralis*, edita die 27. mensis Aprilis 1452. concessit Regno Siciliae creatione census apponi possint, quaeque pacta; hinc apponitur pactum, ut si negata solutionis census, venditio ad discursum, & inde sit adpositio de qua plura; & fuscè egi, omnino recipi *in tom. 2. à num. 138.*

2441 Quantum ad conditiones V. requisitas in creatione census, *T. 2. lib. 9. tract. 2. de censibus* ait, Bullae Pii solum obligare in terris Summi Pontificis.

ubi fuerit forte promulgata, & recepta in Gallia, Germania, Belgio, & Regno Siciliae, ubi non fuit promulgata, nec recepta. Insuper ejus prohibitionem non est in præsumptione fraudis, & usuræ; sed in hac revera non sunt, contractum vero conscientie esse licitum, si cætera ad iudicium verò in foro fore iudicare debentur iuxta jus Pontificium.

Ubi concludit, censum personalem esse licitum, & iustum; quia æquivaleret censui reali. Nam (ait ille) *contractus hic est emptionis, seu lucri, quod homo sua operamurere potest: sicut ergo omnes concedunt, non rem realem esse licitum, quia per illam emitur jus ad percipiendos fructus agri, vineæ, piscinæ, &c. ita concedere debemus, emere jus ad fructus, quos homo emere, & opera facere potest.* Hac ratione persona venditur, aut locatur, ut liquet in casu, & famulis. Fusè Vetricelli *num. 2433.*

PROPRIUM JUDICIUM, ET PRAEPRAXIS.

UT autem census personalis, præcise jure Pontificio, sit jure naturæ iustus, attendi debet in praxi, an personæ, quæ emittitur census, sit revera fructifera, & sufficiens ad sustinenda onera census. Audio namque (si est verum, quod exemplares mulieres mihi retulerunt) Contractum quosdam indiscriminatim viduis censum personalem concedere; & re exacta reperio, eas pecuniam ad censum inter mulierculas pauperibus, quarum labor, & industria vix est sufficiens ad miserèrime sustentandam propriam vitam, quàm ad sustentandam onera census.

Contractum censum expositum, etiam jure Pontificio secluso, esse jure naturæ inju-

stum, illicitum, & palliatam usuram, citè ostendo. Census realis fundatus super re immobili non fructifera, aut si fructifera, insufficiente tamen ad sustinenda onera illius census, vel quia reperitur gravata aliis censibus, vel ex alio capite, est injustus, illicitus, & irritus jure naturæ; igitur à fortiori talis erit census personalis fundatus super persona non fructifera, seu insufficiente ad sustinenda onera census; eò maxime, cum dicatur æquivalere censui reali; hinc si rem attentè consideres, in eum reperies, talem viduam, etiam solo jure naturæ inspecto, lucrum reportare, non ex vi veri census, sed veri mutui; non ex jure alterius ad fructus, quod emerit, sed ex pecunia, quam illi tradiderit, & sic usuram, ficta census facie, palliare. Dico quæso, quod jus ad fructus illa emit, aut quos fructus sperat ex sterili? *vide num. 2433.*

En in praxi hodierna usuram ritè à Summis Pontificibus, præsertim à B. Pio V. in censu personali præsumptam, & Pontificiæ prohibitionis justiciam.

Non deficiunt probis Confessariis ex jam recensitis capitæ, quibus possunt facillimè viduas, aliasque honestas mulieres absque usuræ periculo juvare.

QUANTITAS PENSIONIS IN CENSU

2443 **C**onstituitur attentis circumstantiis: *de n. 2430.* Solet esse quinque, septem, aut octo pro centum; juxta varias locorum consuetudines, quæ sunt attendendæ. Nicolaus V. *cit. inn. 1440* concessit Regno Siciliae, ut esse possit decem pro centum, seu unius pro decem, at non plus.

2444 Philippus verò II. pro Regno Siciliae restrinxit taxam ad quinque pro centum cum

cum clausula irritante, ut in tom. 2. Pragm. Reg. Sic. tit. 46. pragm. 3. de censib. Ordinaro, o comandi ano, che di qua innanzi non si possa in detto Regno di Sicilia imporre, constituire, no fondare di nuovo rendita nessuna di saggugatione, o censu redimibili, ne ricattare a meno prez 20 di ventimila il migliaro, che è il beneficio di cinque per cento, e che li contratti di rendita, o censu, che d' altra maniera si faranno, siano nulli, e di nessun valore, & effetto, e non si possa per virtutu di quello dimandare, ne recuperare in giudicio, ne fuora, più che à detta ragione, e rispetto.

At in Regno Siciliae observatur plures census fundati, & subjugationes fieri, ac permitti ad septem pro centum: v. tom. 2. num. 149.

2445 In censu temporali potest exigi major quantitas, quam in perpetuo; quia jus perpetuum ad fructus rei, cum pariat majores fructus, quam temporaneum, est majoris pretii, & valoris; & ideo carius emittitur isto.

Mastrius in theolog. mor. disp. 5. quest. 3. num. 95. Joania Ceux pag. 184. Bonac. tom. 1. pag. 641. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 2. Bullem. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 9. Clericatus cap. 93. Mendo.

C A M B I U M

2446 **E**t commutatio pecunia pro pecunia. Commutatio pecunia pro re, dicitur *Empio*. Commutatio rei pro alia rei diverse rationis, v. gr. frumenti pro oleo, dicitur proprie *Permutatio*. Commutatio vero pecunia pro pecunia, *Cambium*. Qui dat ad cambium, ut lucretur, dicitur *Campfor*. Qui recipit ad cambium, & dat lucrum, *Campfarus*.

2447 Cambium est duplex, re. de: Quo

pecunia realiter cum alia pecunia commutatur: Et licet, de quo infra. Reale, duplex, minutum, seu maniale, & locale per litteras.

2448 Cambium minutum est: Pecunia minor praesens cum majori permutatur, vel commutatur, vel convertitur; ut cum mutatur moneta argentea cum aurea, & currens cum extera & non currente cum veteri. Et licet, si sit reale, non necessarium Reipublice; homines tamen indigent commutare pecuniam in pecuniam minuta pro usu commodo ad negotios, ac necessarias emendas; & laici indigent commutare minutam cum majori majori facilitate ad eam alio tractandam, aut reconduendam.

Hinc potest ex cambio licite pertraheretur lucrum, tam à campfaris, quam ex officio, quam à privato, ob hunc obsequium, quod praestant ad cursum ad pecuniam numerandam, ad negotios, & tenendas pecunias diveris generibus communitatis privatae.

Minus tamen exigere debet pecunia quam publicus; quia pro hoc cursum alii tituli, praesertim, quia hic est obsequium Reipublice ad mutandum, & inde licet, ut possit, suas pecunias ad negotios nem applicare. Uterque debet mittere re, quam ex cambio locali; qui licet non habetur transportatio virtutis, sed pura commutatio manialis.

2449 Cambium locale, seu per litteras est: Quo commutatur pecunia praesens absentis, vel est, quo Campfor dat ut per am Campfaris, ut eam recipiat alio certo lucro, vel quo Campfarus dat ut pecuniam Campforis, ut eam recipiat alio lucro Campforis. Exemplum utriusque Petrus indigens pecunia Pannonia, camp-

Campfore Panormi, ut ipse Campfor illam
 suos correspondentes recipiat Romæ, ut
 Campfarius Panor-
 in tantis indiget pecunia Romæ, suam
 pecuniam conigat Campfiori Panormi, ut
 Campfioris correspondentibus reci-
 que Romæ. Utrumque cambium fit ad pec-
 uniam, & in gratiam, ac commodum
 Campfarii.

Postiinde à Campfore licitè exigi justum
 tantum, facti astimationem experti, & con-
 siderationem, in qua re magis experti sunt ipsi
 Campfores. In cambio locali plures habent
 modi nulli pro lucro, nimirum labor, &
 mercede indetudendo telonium & famulos
 ut amodo dum paratos, in conservandis
 correspondentibus in locis, aut nundinis,
 decuratio pecunie Campfarii, quæ si tran-
 sferri deberet, Campfarius expensas pate-
 re, quæque pericula, item transportatio vir-
 tute pecunie, quæ fit per litteras, & corres-
 pondentes de uno in alium locum in com-
 muni Campfarii petentis.

Campfor autem privatus, debet minus
 exigere, quàm publicus, ob minores
 merces. Uterque debet minus recipere, quàm
 in participatione reali. Denique uterque
 debet magis, vel minus lucrum reportare,
 pro maiori, vel minori distantia locorum.
 Sed tamen ultrà lucrum cambii, plus exi-
 gere iuxta valorem materiæ monetæ, si pe-
 cunia Campforis sit majoris valoris intrinse-
 ci, quàm moneta Campfarii; & è converso
 si minoris tenetur, & remittere aquiva-
 lens, si moneta Campfarii sit majoris valoris
 intrinseci.

Quando uterque cambiantium re-
 cipiat ex cambio equale commodum, is, qui
 recipiat ab altero, potest ab illo lucrum
 recipere: v. gr. Ego ego pecunia hic
 Panormi, sed habeo Romæ, tu habes Panormi,
 Quest. Exat. Ecclesiast. Tom. 4

*Sedeges ea Roma: si tu me prævenias, petendo
 à me cambium Romam, possum à te pecuniam
 ad cambium recipere, & lucrum cambii re-
 portare; quia verè sub coonis in tui gratiam
 precio astimabile, & libero te onere, pericu-
 lis, & expensis transmittendi pecuniam, quod
 non est minus precio astimabile, quàm si pecu-
 nia non indigerem. Ita ferè Bonacina com. 3.
 disp. 3. quest. 5. pun. un. n. 25. de cam-
 bium.*

2451 Cambium siccum est, quando fin-
 gitur solutio faciendæ alibi, se vera sit in eo-
 dem loco. Exemplum. Campfor dat Campfa-
 rio Panormi centum aureos à Campfario
 solvendo Romæ, fiunt litteræ Romam, sed
 vel sunt fictæ, vel non mittuntur, vel si mit-
 tuntur, nihil operantur, eò quòd Campfarius
 non habet actu, aut proximè pecuniam Ro-
 mæ; totum id scit Campfor; hinc veniente
 tempore solutionis faciendæ, Campfarius
 solvit Campfiori Panormi cambium cum lu-
 cro, nempe centum, & quinque aureos. Dicitur
 cambium siccum, hoc est, nullum habens
 humorem, quatenus caret iusto titulo fructi-
 ficandi, sed est mutuam palliatum, & usura;
 quoniam lucrum reportatur ex pecunia præ-
 senti tradita cum pecunia præsentis, & dilati-
 one temporis. Item contingit, si Campfor re-
 cipiat ad cambium Panormi pecuniam sol-
 vendam Romæ, aut ad nundinas, vulgò alle fi-
 ero; sed præfixo tempore eam solvit Campfa-
 rio Panormi, eò quia non habet pecuniam
 aut correspondentes Romæ, seu in nundinis.

2452 Cambium per litteras eum recam-
 bio, si sit reale, est licitum eum lucro. Habe-
 tur, quando, v. gr. fit cambium Panormi Ro-
 mam, & veræ litteræ Romam mittuntur, ibi-
 que suum fortiuntur effectum; deinde Romæ
 fit recambium Panormium, & pariter aliæ
 vera litteræ mittuntur, quibus pecunia Pa-
 normium recambitur.

Mastrius in theol. mor. disp. 5. quest. 3. nu. 116. Joan. la Crux, pag. 192. Bonac. tom. 2. pag. 649. Tambur. tom. 2. lib. 9. tract. 3. Bulem. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 10. Clericus cap. 93. Mendo.

EMPTIO, ET VENDITIO

2453 **E**st contractus constans reciproco consensu mercis pro pretio, & pretii pro merce. Uterque contractus mercis traditione completur, & utriusque iustitia in æquali valore mercis, & pretii consistit. Unde substantialia venditionis sunt tria, consensus, pretium, & merx.

Vendi potest omnis res pretio æstimabilis, quæ est sub venditoris dominio. Hinc res spiritualis supernaturalis vendi non potest; quia non est pretio æstimabilis.

2454 Res vendita, si pereat, aut fiat deterior post traditionem, perit, aut sit deterior emptori; quia domino perit. Si verò ante traditionem, tunc, si res empta sit determinata in individuo, v. gr. hæc domus, hic modius frumenti, hæc ovis, &c. perit emptori, eique fructificat, nisi perierit culpa venditoris aut nisi aliter conventum fuerit. Si autem sit indeterminata in individuo, v. gr. si emas decem oves ex grege, decem modios tritici ex granario; vel si emas rem determinatam in corpore, indeterminatam quoad mensuram, v. gr. unum modium tritici ex hac massa; tunc ante traditionem, vel mensurationem, perit venditori: ita est definitum ex jure ad dirimendas lites. Cæterum jure gentium dominium acquiritur, statim ac habetur utriusque contrahentis consensus absolutus. Hinc in Ecclesiis & locis piis, dominium acquiritur ante traditionem.

2455 Si res eadem sit vendita pluribus, est ejus, cui est tradita, si pretium solverit; si nulli sit tradita, debetur ei, qui prius emit;

alter verò habet actionem in venditorem. Emens nomine proprio, sed ex parte alterius, tenetur restituere pecuniam, si cit suam rem emptam, nisi sit emptum cuncta Ecclesia, pupilli, aut minorum, re, vel curatore, ex pecunia militum, si sit empta ab uxore, aut marito, et si sibi ab altero eorum donata. Ita est per nech. hic.

2456 Fructus pendentes venditi tempore, si ve maturi sunt, si ve non, emptorem spectant, nisi aliter conventum sit; quia sunt pars rei emptæ.

2457 Res aliena vendi potest, si igitur est alienam. Res furtiva ab emptore fide præscribi non potest, nisi spatio ordinario triginta annorum. Benedic. in cap. Nihil extra, de præscript. v. 1. §. 1.

2458 Venditor tenetur sub onere vitæ mortalis, & restitutionis damni, nec de notabili vitio rei: emptor tenetur ignorantem, v. gr. si equus sit iustus, defectuosus, si domus sit ruinosa, si vinum adustus, &c. Non tenetur illud manifestare, si vitium est manifestum, nempe si equus claudus, cæcus; tenetur autem damnum pretium iudicio experti.

2459 Pariter scienter emens villam pretiosam, v. gr. gemmam à rubino, loris ignaro, tenetur ad restitutionem gemmæ, aut majoris pretii; quia rubicundam vendit voluntarie, cum valore ignaro. v. num. 2405.

2460 Item venditor tenetur emptorem de evictione, si adit periculum. Evictio est rei propriæ ab altero possessore. v. num. 2439.

2461 Pretium rei est duplex, legitimum, quod est à lege, vel Principe desumptum naturale: Quod ex prudenti hominum ratione constituitur. Pretium legitimum

est in indivisibili, naturale verò habet
 incommensurabilem; dividitur enim in summum,
 & infimum. Intra latitudinem hu-
 manis pretii emens, aut vendens, iusto
 pretio emit, aut vendit. Hæc latitudo inter
 pretia tunc fieri potest usque ad quin-
 que, aut sex pro centum; sed potius attendi
 debet pretis.

2463 Crescit pretium; 1. ex penuria mer-
 cibus, ex abundantia pecuniæ; 3. ex multi-
 tudine emptorum; hinc licet exteris carius
 vendeat, quia augetur copia emptorum; 4.
 ex expensarum, quæ fiunt in compa-
 rando conservandis mercibus, & maxime
 in venis licrum cessans, damnum emer-
 git, aut periculum in commodum empto-

2464 Contra decrescit pretium, 1. ex
 penuria mercis, 2. ex inopia pecuniæ, 3.
 ex multitudine emptorum. Item crescit, & de-
 crescit pretium ex modo vendendi: hinc fa-
 ctius res venditur ad minutum, & vilius
 emittitur, & in magna quantitate; quia
 facit venditorem ad alias merces
 expeditum, cumque liberat curis,
 in illis in iis servandis, retinendis.

2465 Res venditur in officinis, sed
 non a venditore quaerente per vicos
 mercatores, seu à sponte offerente; nam mer-
 catores a vilemunt; pro tertia parte per
 alios, aut ad dimidium per alios; quod
 est nimis laxum.

2466 Ille, cui datum est aliquid venden-
 dum, determinato, v. gr. medio, aut infi-
 mo, vendat supremo, probabile putat Bu-
 tlerus, quod possit retinere excessum, quia
 in officina acquisivit, minime, si sit tradita
 in officina pretio indeterminato, melio-
 re quo potest; tunc namque utilitas cedit
 mercatori.

2467 Si mercator famulo, aut alteri

persona media ementi pro domino pan-
 num, v. gr. aut aliam rem minoris pretio
 consueto, idque faciat in gratiam ipsius fa-
 muli, sartoris, &c. ut sic eum ad suam offi-
 cinam alliciat; potest famulus excessum il-
 lum pro se retinere, quia illi est liberaliter à
 mercatore donatum. Famulus autem has de-
 bet observare condiciones: 1. ut mercator
 revera non illo minori, sed majori pretio sit
 aliis consuetus vendere; alioquin famulo do-
 naret de non suo: 2. ut famulus rem tradat
 domino pretio consueto: 3. ut fecit di-
 ligentias ordinarias, an sit alius, qui minori
 pretio sit consuetus aliis vendere. Quod si mi-
 noris emit ob diligentiam extraordinariam,
 v. g. quia Panormo Montem regalem perrexit
 ubi res vilis valent; tunc pro se retinere po-
 test excessum. Tamb. som. 1. pag. 258. n. 10. quia
 non tenetur ad diligentias extraordinarias.

2465 Peccat mortaliter, qui tempore
 messis emit frumentum, & vinum, in tanta
 excessiva quantitate, quæ caritatem causet,
 ut sic carius vendat.

2466 Licetum est rem vendere pretio
 corrente, quamvis venditor sciat pretium
 mercis esse intra breve tempus minuendum,
 quia pretium tunc currens est simpliciter ius-
 tum; seclusis tamen mendaciis, dolo, aut
 fraude, quibus emptor alliciat.

2467 Quando circa metem contingunt
 pretia, nempe legale, & naturale, diversa,
 non potest exigi legale, si est majus, quia pre-
 tium legale est taxatum à Principe in gratiam
 emptorum, ne excedatur, minime ne se-
 cundum prudentum astringationem minua-
 tur. Et ita si pretium legale frumenti est sex
 aureorum pro modio, naturale verò quin-
 que, non possunt exigi sex.

2468 Si pretium legale est notabiliter mi-
 nus, est distinguendum. Si tempore benigno
 frumentum, v. gr. erat taxatum pretio mode-

rato, v. gr. quinque aureorum, postea ex pluvia defectu, aut ex alia causa superveniat magna sterilitas, tunc standum est pretio naturali prudenter ab expertis imposito; quia Princeps non potest taxare pretium ad purum placitum, sed attentis prudenter circumstantiis relatis, ex quibus rerum pretia crescunt, & decrescunt; nam pretium debet commensurari meriti, ut sit justum; unde pretium legis tunc, si non mutetur, incipit esse injustum, & nullam obligationem pariens in conscientia. Quod si Princeps sterilitate attenda, & omnibus pensatis, pretium augeat, tunc omnino standum est pretio legali, ne in tyrannidem vertatur mercatorum aviditas.

2469 Licite possunt minoris emi pecunia anticipata credita, sive matura, sive immatura, si sint periculosa, litigiosa, dubia, aut difficilis exactionis; & quidem minoris, pro qualitate periculi, dubii, &c. estimatione prudenti. Nec obstat, quod emptori facilis sit crediti recuperatio, ob amicitiam, quam v. g. habet cum Principe quia amicitia Principis non debet illi nocere; unde lucrum cedit tunc industriae.

2470 Difficultas est, si credita sint secura, ac facillima, & nullus adsit titulus lucri cessantis, damni, expensarum, &c. Affirmat Tambur. posse licite minoris emi, quia minus valet jus rei, quam res. Eadem ratione subdit, posse ipsum debitorem anticipata pecunia minoris extinguere suum debitum immaturum.

Dico, non licere, sed esse usuram, quia implicite mutuatur pecunia minor pro exigenda majori, mutuatur decem pro exigendis, v. gr. quindecim futuris pro sola temporis dilatione. Tam quia pecunia numerata non est pretiosior numeranda: v. *nm.* 2392.

2471 Multo magis non licet debitoris minoris extinguere sua debita matura, quod tenetur ex justitia ea statim & complete reddere. Item ipse debitor non potest minoris extinguere debita, ex hoc capite, quod sit difficilia, si ipse est difficultatis causa, quin reportaret lucrum ex culpa, & ex pedimento, quod ipse tenetur tollere.

2472 Denique non potest quis minoris creditum, quod certo scit non esse solvendum, quia nullius est pretii, & a se ipso intrinseca.

2473 Petes. An rei extraordinariae tatis immisceri possit aliquid, ut sit aliis ceteris vendi solitis, & vendi pro toto? Non est difficultas de mixtione connaturalis, qualis in frumento est mixtio aliquorum feminum, quae in aere calidissimo nasci solent; ut in aliquibus mixtio aquae vino, quae fieri solet, quod vinum fit, & quae ad vini perfectionem requiritur; sed de mixtione materiae propriae, quae fit ex industria.

2474 Absolute affirmant licere bono generoso vino aquam, & electo triticum miscere, & pretio taxato vendi communi, si mixtio fiat cum cautela in modico excessu, sed ita, ut triticum aequale tritico, & vinum vino, quod in foro vendi; quod Bonacina limitat ad vinum, quod venditur ad minutum, mixtura magna quantitate, quia illud beveris sumitur, hoc diu retinetur, adeoque mixtum, fit acetum.

Ratio affirmationis est; quia nullum damnum, nec injuria inferitur emptori, non teneatur illi tradere res mixtae exactionis, quam ab aliis passim vendunt. Et sicut venditor potest mensuram

EXPENDUNTUR CASUS
PRACTICICONTRACTUS EMPTIONIS AD
METAM.

2478 **I**N Sicilia frequens est, quo quis anticipata pecunia, v. gr. mense Januarii frumentum mense Julii consignandum emit, pretio, quod valebit juxta metam suo tempore à publico magistratu communitatis post collectionem prudenter statuendam, ea lege, ut qui supplere debet, suppleat. Hic contractus est licitus, quia est vera emptionis. Usurarius esset, si tu pecuniam, v. gr. massario dedisses, non titulo emptionis, sed titulo mutui, seu præsiti, cum onere, ut massarius teneatur tempore mellis eam solvere in frumento; quia mutuum pecuniæ exposcit, ut solvatur pecunia, & tu obligasti ad frumentum: liquet ex definitione mutui: *num. 2375.*

Massarius est, qui è suis segetibus fructus, v. gr. frumentum, vinum, &c. collecturus expectat.

MASSARIUS

2479 **H**emis tempore indiget pecunia ad colendos agros, ideò anticipato vendit merces suo tempore colligendas, & eodem tempore consignandas.

QUÆRES I.

2480 *An mercator in Sicilia licitè emere possit à massario frumentum pretio anticipato, & determinato, independentè à meta?*

Resp. posse, si nulla sit fraus; quia est verus contractus emptionis, & venditionis, de cujus substantia non est, quòd actu pretium solvatur, & quòd actu res consignetur; sed quòd emptor sit obligatus determinato tempore solvere, & venditor determinato

Zz 3

tempo-

tempore rem consignare. Nec obstat in Sicilia pragn. ad oppositum, quia est edita ob praesumptionem fraudum, & usurarum; unde non obligat pro foro interno, sed externo. Potest igitur mercator tempore hiemis determinato pretio emere frumentum colligendum, & consignandum tempore aestatis. Idem dic de aliis fructibus. *Diana par. 3. tract. 5. ref. 2: 5. Tamb.*

2481 Triplex pretium excogitari potest.

1. Quod currit tunc, quando fit contractus, & consignatio. 2. Quod currit tunc, quando fiet collectio, & consignatio. 3. Tale, quod ab ipsis contrahentibus nunc, quando fit contractus, determinatur, independenter ab eo, quod currit nunc, aut currit tunc.

2482 Primum pretium in casu frumenti, & similium, non est in mentem revocandum, cum sit invidens damnum emptoris; tempore namque hiemis, quando fit contractus, frumentum solet carius emi, quam tempore aestatis, quando fit collectio; adeoque non potest praesumi, quod mercator velit à massario frumentum emere carius, quam valet tempore traditionis.

Dixi, in casu frumenti, & similium, quia in casu rei, quae est plus valitura tempore traditionis, determinare pretium, quod currit, quando fit contractus, est usura; quia iustum pretium illud, quod res valet tempore traditionis; unde si equum valiturum post annum centum & decem, enas centum, quantum valet, quando fit contractus, idem est, ac si nunc des centum, recepturus post annum centum & decem ratione temporis, & anticipatae solutionis, quod est usura. Si vero adsit lucrum cessans, damnum emergens, vel periculum non habendi rem emptam, aut sinceram, &c. tunc utique poterit aliquid proportionatum ultra accipi.

Primum ergo pretium in rebus, quae plus

valent tempore traditionis, est in iustitia adsit lucrum cessans, &c. in rebus vero, quae plus valent tempore contractus, quam tempore traditionis, ut in casu frumenti, & similium non est prudenter praesumendum.

2483 Secundum pretium est iustum, si iustum pretium est illud, quo res valet tempore traditionis.

2484 Tertium pretium independenter a lucro cessante, & periculo, est iustum, si terminetur pretium illud, quo frumentum aut res tempore consignationis probabili creditur valitura. Imo quando probabili futuri pretii non potest haberi, constitutum est determinatum pretium, non ad emergentis voluntatem, sed alterius expectantem periculum, uti ludus fortunae.

2485 Potest mercator praeter contractum licite accipere à massario pigram, per quam quilibet habet jus negotiandi circa rem, quam majori cautione, qua potest.

2486 Augmentum, quod frumentum accipere solet in horreo à die collectionis usque ad diem traditionis in contractu praesumitur est massarii, postea vero mercatoris, quia minimum actum transferretur per traditionem, unde mercator fit frumenti dominus, quando ipsi frumentum traditur, esto mercator postea. In Sicilia frumentum praesumitur consignandum die 11. Augusti, mensis huius imponi solet postea mensis Octobris, mensis huius em D. Franaisci; in pluribus vero locis imponi solet post diem 15. Augusti.

QUÆRES II.

2487 An qui massarius non est, potest contractum ad meritam cum mercatore, vel eo, qui mercator non est?

Resp. qui massarius non est, licet seget careat, certò tamen sperat frumentum

ceptionem, aut alia via habere, licet
 illud tunc inire contractum, etiam cum eo,
 quod mercator non est; quia quilibet habet
 potestatem id, quod certo specat se habiturum,
 pariter & emendi id, quod prudenter
 spectat. Ille vero, qui nullam viam potest fru-
 ctum habere, non potest hunc contra-
 ctum inire sine peccato, & perjurio, quia si-
 mit vendere, cum revera nil vendat. Nec
 mercator id sciens potest lucrum metæ acci-
 pi, illis committeret usuram ob mutuum
 quantum, vel furtum: v. num. 2495.

QUÆRES III.

2490 *An liceat mense Januarii vendere,
 & emere frumentum massariis ad presi-
 um mense Maii, quo tempore ob distantiam à
 portu mense, major est frumenti penuria,
 & majus pretium?*

Resp. quod non, quia justum pretium
 est, quod currit, quando res vendita
 emetur.

2491 *An liceat, si verè frumentum eras con-
 servatus, & venditurus mense Maii, & in
 mense Januarii id sciens, vendas mense
 Januarii, ratio est, quia verè cessat lucrum. 1.
 Quia illud mercator erat venditurus mense
 Maii, quando pretium erat futurum majus.
 2. Quia frumentum intra illud tempus cre-
 scit in pretio mercatoris; unde incremen-
 tum illiusdè expensis potest peti solvendum
 tunc potest solutio ad rationem in opposi-
 tum, quia frumentum mense Januarii ven-
 ditum, & consignatum, non est purum fru-
 ctum mensis Januarii, sed frumentum Janu-
 arii conservandum, & vendendum mense
 Maii. Si verò non eras conservaturus, usu-
 rum committis; quia lucrum reportas ex di-
 latone temporis.*

2492 *An variis autem pretiis in variis di-*

ebus mensis Maii, non licet mercatori exi-
 gere supremum, sed illud, quod currit ma-
 jori parte mensis Maii, quia illud cessat; nam
 eo pretio erat probabiliter venditurus, quod
 communiter currit. Quod si currat pretium
 legitimum; tunc illud solum exigere potes,
 quod taxatur, non vulgare. At si tanta sit
 pretii varietas, ut designari non possit preti-
 um majoris partis mensis, non potes petere
 supremum; quia non es certus te supremo
 pretio venditurum: nec debes infimum; quia
 fortè potuisses majori vendere; debes igitur
 petere medium, quia sic attenditur euentis,
 & vendentis ratio.

Potes tamen fieri conventio, & pactum
 de certo pretio, quod prudenter tunc curret,
 illud mense Januarii determinando; quia si
 nulla sit fraus, par est utriusque periculum;
 unde hujusmodi venditioni, & emptioni ac-
 cedit ratio justitiae: ut in n. 2484.

QUÆRES IV.

2490 *An possit mercator tempore hiemis
 dare frumentum cum pacto, ut solvatur pre-
 tio corrente tempore aestatis, si tunc plus vale-
 bit, quàm nunc, & si valebit minus, solvatur
 pretio corrente nunc?*

Resp. esse usurarium contractum, quia
 non est par utriusque conditio; potest
 autem absolute vendere pretio corrente
 tempore hiemis, quando sit traditio, ut con-
 stat, præfata clausula non apposta; nam si
 mercator potest vendere frumentum tem-
 pore hiemis pretio tunc corrente, & soluti-
 one actuali, à fortiori solutione dilata,
 quia dilatio solutionis est in beneficium em-
 ptoris.

QUÆRES V.

2491 *Mercator mense Decembris dat po-
 centiam massario, cum pacto, ut mense Augu-
 sti*

si consignet tantum frumentum ratiocinandum uno aureo minus pretio iusto mense Augusti currente, aut per metam taxando. An contractus sit licitus?

Resp. esse usurarium, & mutuum palliatum, nisi adsit lucrum cessans, periculum, aut alius iustus titulus ex recentibus, quia mercator reportat lucrum certum ex pecunia anticipato tradita; tum quia emptio extra limites iusti pretii est iniusta. Licitus est, si sit emptio frumenti consignandi mense Augusti; pretio tunc infimo.

2492 Hinc usufructus est contractus, quo quis dat pecuniam alteri pro tanto tritico, aut alia re proprio tempore consignanda quatuor tarenis minus pretio, quod tunc curret, nisi adsit aliquis iustus titulus ex dictis, aut sit intra lineam infimi pretii.

QUÆRES VI.

AN CONTRACTUS A GORDERE,

2493 Quo Petrus dat tibi pecuniam, v. gr. centum aureos, tu vero das illi domum, cum pacto, ut quisque fruatur datus, donec tu reddas pecuniam; possit licitari per contractum venditionis, & pacto retrovenditionis, quatenus videlicet tu vendas domum Petro centum aureis, cum pacto, ut post decem annos, Petrus eodem pretio tibi revendat domum?

Videtur, quod sic; quia in contractu emphyteutico tu potest dare domum Petro, & percipere annuum censum, & tamen Petrus post decem annos tenetur tibi reddere domum; ita & ibi.

Resp. non posse, juxta dicta num. 2389. quia in contractu venditionis transfertur dominium directum; ita ut completa empti-

one, & venditione, res si periret, periret emptori; & in casu periret Petro; non contractu à godere; hinc erit venditio pura, & contractus moharata.

2494 Non tenet paritas contractus emphyteutici; quia in hoc venditur, sed tenetur ad tempus dominium utile, sed fructum ex re fructifera, nempe ex emptius dominium directum restat proprietarium. Tum quia contractus emphyteuticus fit supra rem immobilis fructiferam; pecunia vero, nec fructifera, nec fructifera: v. a. num. p. num. 2389.

QUÆRES VII.

2495 An contractus inter mercatorem exerceri solitus, quo pecuniam daturus ad usum di rici, di tela, di sargetta, di sicutus?

Contractus sic efformatur: De mercatore una alteri tarenos septem, quod est tantum pretium, quo à mercatore solvetur una ulna sargetta; ipsa tamen mercatoriam unam sargetta, que tarenos septem valet, vendit tarenis duodecim, ut mulier altera, que emere dicitur ditrici solvat grana duo qualibet annis que ad extinctionem tarenorum accipiam; & ita per tempus quatuor annorum quod ad complendam solutionem accipitur, venditrix lucrum reportat tantum quinque. Ita similiter de contractibus di rici.

Resp. esse in se contractum emphyteuticum; quia cum revera sargetta accipitur, contractus est mutui, nec pecunia tradita, ob solam temporariam, palliatus contractus emptio venditionis.

2496 Dixi, quod si adsit per-

obligatus frumentum conservare ad mensum Julii. 2. Quia par est in utroque periculo lucrandi, & perdendi; nam mense Julio pretium potest esse majus, vel minus.

EMPTIO REI PECUNIA ANTICIPATA, ET VENDITIO REI AD CREDITUM, SOLUTIO-NE PECUNIE DILATA.

2499 Dico 1. Te non posse minoris justo pretio rem emere, ex hoc præcisè, quod pecunia anticipata emis; quia lucrum reportas ex tua pecunia anticipato tempore in totum, aut in partem soluta. Justum autem pretium est illud, quo res valet tempore traditionis, de quo fuscè dictum est: num. 2482.

2500 Dico 2. Te non posse carius ultra justum pretium rem, v. gr. pannum, &c. vendere, ex hoc præcisè, quia ad creditum vendis; quia lucrum reportas nõ ex pretio panni, sed ex dilatione temporis, quod non est tuum; unde venditio ad creditum carius justo pretio est virtualis mutuatio. Nec potest sic vendentem juvare luctum cessans. 1. Quia ad creditum vendens plures vendit merces, & plures habet emptores, quam si pecunia numerata venderet. Quia sic se liberat à pluribus periculis, quibus sunt exposita merces, si diu invendite in officina detineantur; pannus enim est expositus cariei; & quò diu detinentur, eò magis deperdunt. 3. Quia qui pecuniã numeratã emit, vult pretio infimo emere; qui verò ad creditum vendit, potest pretio supremo vendere, & itã intra limites justì pretii lucrari; quæ si attentè considerentur, compensant venditori lucrum cessans, ac proinde vendens ad creditum, non potest ex vi lucti cessantis lucrari. Et solum posset quid moderatum supra justum pretium ratione periculi amitt.

Aaa

amit.

QUÆRES VIII.

DE CONTRACTU A PAGARE, & CONSIGNARE

2497 Sit licitus;

2498 Mercator mense Januarii vendit emptori centum modios tritici, quos re-... confignandos mense Julii, quan-... solvit pretium; tenetur autem mer-... mentum dare, quoties emptor pe-... medio tempore à Januario ad Ju-... pro tempore frumentum stat pericu-... expensis mercatoris; eo verò elapso, ... conditor cogere emptorem, ut fru-... mentum accipiat, & protestari, quòd aliàs ... expensã, & periculum stent ... emptorem.

2499 Respondet Diana p. 1. ar. 8. ref. 65. ... quia est verus contractus emptio-... venditionis: & illud plus trium taren-... accipitur, i. Pro expensis, labore, & pe-... que mercator lubit ex eo, quòd est ... Exam. Ecclesiast. Tom. I.

2500 Respondet Diana p. 1. ar. 8. ref. 65. ... quia est verus contractus emptio-... venditionis: & illud plus trium taren-... accipitur, i. Pro expensis, labore, & pe-... que mercator lubit ex eo, quòd est ... Exam. Ecclesiast. Tom. I.

amittendi rem vēditam, & pretium, si venditor prudenter tale periculum cognoscat, sępę namque contingit. Vt ementes pannum, aut telam credito, postea aufugiant, aut se abscondant insoluto pretio; quod periculum cessat, si venditor accipiat tutum pignus, aut vendat personę, de cuius fidelitati suspicari non potest.

Scotus in 4. d. 15. qu. 2. a lit. P, Maltrius dist. 5. q. 1. num. 11. Joan. la Cruz, ag. 146. Bonac. tom. 2. pag. 592. Busemb. lib. 3. tract. 5. c. 3. dnb. 8. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 5. tom. 1. lib. 8. tract. 3. cap. 7. r. 5.

CONTRACTUS MOHATRA

2501 **E**st, quo quis emit credito, & pretio supremo merces a mercatore, easque eidem retrocedit pretio infimo, aut viliori Declaratur exemplo.

2502 Petrus indigens pecunia, petit mutua centum scuta a mercatore, qui respondens se pecuniam non habere, offert suas merces: inde vendit Petro quantitatem panni pretio summo iusto, quod supponitur scutorum centum: Petrus autem, quia indiget non Panno, sed pecunia, pannum emptum venditioni exponit pretio infimo, quod supponitur nonagintaquinque, aut nonaginta; quo pretio eundem pannum redimit mercator ipse, qui vendidit, sicque lucrum reportat scutorum quinque, aut decem pro centum. An talis contractus sit licitus?

Resp. esse licitum, si verę intendant emere & vendere, & nullum sit pactum explicitum, nec implicitum retrovenditionis eidem personę, quę vendidit; quia tunc contractus est vera emptio, & venditio, quę nullo iure iis prohibetur. Cardenas d. 24.

Nec ex hoc, quod idem mercator pannum redimat pretio infimo, inde lucrum reportans, committit usuram. Quia cum non ad-

fit pactum retrovenditionis, merces casualiter, ut unus de populo. 2. Quid est tertius sic emere, cur non ipse, qui dicit ed maximę, quia si ipse emit, quod a labore quaerendi emptorem. Nec est quando vendidit, cognovit ex loquutione emptoris, se fore redempturum, dum intercesserit allatum pactum, nec est nec implicitum, cuius modi est intercedere obligandi ad retrovendendum, quia tunc adest intentio lucrandi ex mutuo. Memorati solent talem extra dimittere, quod extra quarat emptorem, & si non redeat.

2503 Si verę præcellerit pactum emptum, aut implicitum retrovenditionis, contractus est usurarius, & mutuum tantum; quia cum emptio, & venditio libera, pactum, seu contractus de retrovendendo eidem, satis dat intelligendum mercatoris, quod circuitu illo velint mutuo portare ex mutuo. Tum quia supponit conditione iusto pretio supremo facta, non est onus de retrovendendo a mercatore positum. Hinc merito contractum mutuum cum contractu prævę inito de retrovendendo eidem damnat Innoc. XI. eod. tit. sit. 40. ab Innoc. XI. damn. & vocatur contractus, dellostocco, quatenus fraudat circuitu puncti cędit corporis subitanea animę salutem.

MONOPOLIUM

2504 **E**st, quo unus, vel plures mercatores inter se propria auctoritate conveniunt, ut coemendo merces certi generis, rarius disvendant, efficiendo, ut vix alibi vendi possint. Est iniustum, & obligat ad restitutionem damni, nam huiusmodi Monopolium inferunt aliis mercatoribus facultatem vendant, & civibus, ut carius emant, obpauca citatem venditorum.

Licitum autem est Principi ex iusta ratione vendere uni, aut pluribus, ut ipsi soli commerces vendant, dummodo necessaria humano non desint, nec Ecclesiastici percipiant. Debet autem tunc princeps rem suam expectorum iudicio taxare, ne ex ipsa quo graventur, iusta causa potest ad aliam curam habeant, de abundantiam copia populo necessaria providere, quæ ab eo deficere posset. Sine iusta causa potest id concedere Princeps; absque ratione iuris.

rii non graventur; unde pactum, ut sic iustum, est faciendum de peritorum iudicio, qualitate, seu bonitate terræ, & aliis circumstantiis considerandis attentis.

2508 Terragium exigi debet in fructibus, qui ad victum hominis necessario deservire debent, nimirum in frumento, vino, & leguminibus. Juxta consuetudinem autem, aut conventionem exigi potest in pecunia, quia est æquivalens, & etiam in hordeo, si in terra seminatum sit hordeum; quia virtualiter spectat ad victum hominis, cum etiam animalia, quæ hordeo vescuntur, victui hominis infervant. *Muta super constit. Panorm. cap. 84.*

TERRAGIUM
In redditus, qui per Dominum terra ex eius fructibus, à Massariis temporali ratione percipiuntur. Hic contractus in Regia namque Curia practicatur. Regia namque Curia dicitur de terris, quas administrat nomen aut Baronis loquendo de terris feudales, seu in emphyteusin concessis, quæ habent dominium indirectum, rebus domino directo penes Regem; quæ vocantur terre feudales, & de quibus feudum unum in plures partes dividitur, quatuor, sex, &c. inter Massarios, cum onere totidem solvendi terrarum in partes illas terræ serant, & colant. Terragium Regiæ Curia, aut Baroni solutis non reperit, ad ipsos Massarios pro suis laboribus, & sustentatione spectat.

QUÆRES I.

2509 An debeatur domino terragium pro eo anno, quo terra non fuit seminata, sed solum in ea fuerunt facta novalia?

Respondeo deberi. *Muta cit. num. 16. 17. 18.* quia aliàs id cederet in dampnum domini & utilitatem seminantis, qui haberet usum novalium, & insuper anno sequenti terra ei uberius fructificaret.

2510 Novalia verò erunt seminantis, aut ejus, per quem facta fuerunt; ita ut cui velit, ea vendere possit: dominus tamen habebit in eis prælationem.

2511 Eo autem anno, quo terra non seminatur, nec novalia fiunt, nullum terragium debetur, juxta *num. sequen.* dicenda. Neque debetur in casu sterilitatis; quæ tamen est regulanda, juxta dicta *num. 2382.*

QUÆRES. II.

2512 *Baro dedit Massario sex salmas terra, tres semandas, alias ut eo anno quiescant relinquendas, sed quod pro his tribus unum solum terragium solvat, ita quod eo anno quatuor terragia solvat. An quartum terragium si iustum, & licitum?*

R *Espondeo, resolutionem pendere ex peritorum prudenti estimatione, & iudicio; si enim ordinariè, & regulariter experitur, quòd terra illa, quæ uno anno infeminata relinquitur, altero anno (ex quo quieverit) redat fructus uberiorès, sufficientes ad compensandos labores, & expensas Massarii, & insuper ad solvendum quartum terragium pro anno quietis; tunc erit iustum, & licitum; quia quietes illa cedit in utilitatem Massarii. Si secùs, est iniustum, & iniurium.*

QUÆRES. III.

2513 *Vassallus unius Baronis reperit subditiõne alterius Baronis terragia minori pretio. An proprius Baro possit licitè eum impedire. & obligare ad recipiendas proprias terras solito pretio?*

R *Espondeo posse, neq̄ hoc est inducere servitutem vassallis; ratio est, quia Barones tenentur Regiæ Curiae solvere consuetas contributiones super valore, & fructibus terrarum feudaliùm, & demanialium, seu super dictis terragiis; ad quas contributiones concurrere tenentur omnes Barones, & Vassalli, nedum iure civili, verùm etiam natura, cum inserviãt conservatiõni Regis, & Regni. Datâ autem eâ libertate Massarii unius Baronis vassallis, accipiendi alterius Baronis terragia, minori pretio, relictis proprii Baronis terragiis, solito, & iusto pretio, id cederet in detri-*

mentum, nedum proprii Baronis, sed et Reipublicæ, & Regis; quia Baro non tenet vassallos, qui proprias terras recipere inde sine fructibus manerent, & terra quieterent, atque adeò consuetas contributiones solvere non valerent.

2514 *Non potest tamen Baro datus Massario terras supra ejus vires, puta tres, quæ vix est habilis ad duas excellendas.*

DE VENDITIONE OFFICIORUM SÆCULARIUM,

2515 *Officia sæcularia, quæ nullam jurisdictionem habent, annuam, sed nudum ministerium, puta scribae, pænis, & similia, posse licitè vendi, non est dubium; quia nullo iure est vetitum. De Selecta, lib. 1. qu. 19. Ad eò, quod dicitur, stringitur ad officia administratiõni, & jurisdictionem habentia.*

De his fuscè agit Bardi cit. sed etiam eundem restringit P. Tamb. in. 1. lib. 3. in. 2. §. 3. ut sequitur.

2516 *Non solum Principes suspensi, etiam quilibet Princeps Regi subditi, Marchio, &c. imò, & Senatores, & cetera, etiam Praetores possunt vendere officia sæcularia; Officia, inquam, quæ solummodo ipsorum sunt, vel ipsi absolute tenent, ita S. Tho. opusc. 2. 1. ad Dionysium Bonaer. 2. 1. q. 2. 1. de benefic. c. 2. §. 3. dub. 14. Less. c. 1. §. 4. Fagund. de contrah. l. 3. c. 23. §. 5. tom. 2. de just. d. 34. sect. 5. Ratio est, quod quilibet potest vendere id, quod est estimabile, & suum est. Notanter, tamen, dicitur, quæ etiam sunt ea, quæ sunt, sicut scopus, si fortè sit Marchio, ut talis, & ut Marchio, absolute dare potest; de his autem officiiis hic nihil agimus.*

enim ad tractationem de Simonia.
 sed qua ratione dignoscatur Rex, vel alii,
 officium esse absolute sub suo dominio;
 respondet, duobus signis. Alterum; si ab
 illis disponere solent, hoc est, ab
 obligatione reddendi rationem alteri
 superior, de eorum collatione. Alterum;
 quando immemorabiliter antecessores sine
 illius dependentia, seu licentia soliti sunt
 vendere. Confirmatur; nam quando
 hæc officia iis donat, quos seipsum per se
 esse obituros, ut foeminis, vel viris no-
 bis suæ aulæ, probabile est, ex Azor. loc.
 legem tacite facultatem concedere illa
 vendendi, seu cum pensione in alios transfe-
 rendi, ergo eodem modo, quando Rex, vel
 Republica absolute concedit Senatori-
 bus, vel Gubernatoribus ea Officia tra-
 ctandi, tacite licentiam concedit illa
 vendendi. Videant tamen apud Dianam
 p. 1. tr. 6. ref. 3. Proteges, aliique, an i-
 psum se à Rege vel supremo Principe
 potestatem tunc enim nulla tavebit vel con-
 cedendo, vel aliis collata licentia.
 Duo tamen scopuli sunt omninò caven-
 di. Prior, ne immoderate pretio vendan-
 tur, sed prudenter consilio, juxta emolu-
 tum Officii secus, præter injustitiam
 moderati pretii, daretur etiam ansa Offi-
 cii electo exigendi à populis plus iusto.
 Posterior, ne indignis conferantur Officia.
 Et tunc non idoneus Officialis à te creatus
 tunc faciat, sive particularibus, sive
 communitatibus, per sententias injustas, per
 iniquitatem, &c. tu obligaberis ad restitutio-
 nem. Et quidem non nego illum, qui im-
 modice damnum intulit, esse prius obli-
 gatum, sed certe in ejus defectum tu ob-
 ligationem non effugies. Imò quando ipse
 electus bona fide credidit se esse idoneum,
 & sine gravi culpa, ut potè ignoranter, in-

justas sententias protulit, vel quid simile
 tu elector omninò restituere debebis; sic de
 Lugo to. 2. dis. 34. sect. 4. n. 49. quia ipse
 non peccavit culpa Theologica, peccasti
 tu, dum sciens, vel scire debens, indignum
 Officium elegisti.

VENDITIO ELECTIONIS AD OFFI- CIUM, VEL AD LEGATUM.

2517 **I**llam difficultatem pertinentem ad
 Justitiam distributivam huc redu-
 camus: An scilicet Senatoribus, vel cui-
 cumque, qui cum non sint domini aliquo-
 rum Officiorum, vel legati, vel pecunie,
 frumenti, panis, &c. curam tamen habent
 ea distribuendi ad suam electionem; an, in-
 quam, integrum iis sit, aliquid accipere ab
 illis, qui eliguntur, eo prætextu, quod
 cum Senator potuisset alium eligere, tamen
 hunc elegit: cum enim hæc electio sit pre-
 tio æstimabilis, posse illam competenti pre-
 tio vendi aliquis existimabit;
 Respondeo, esse diligenter distinguen-
 dum, vel enim sermo est de pecunia simili-
 busq; rebus temporalibus, quæ sint distri-
 buenda ex voluntate Testatorum, Funda-
 torum, Prædecessorum, &c. vel de officiis,
 quæ à Repub. vel Senatoribus debent Civi-
 bus determinate conditionis conferri: & in
 utroque casu distributor, ut dictum est, nul-
 lum Jus habet, nisi eligendi, non autem sit
 dominus, sive Officii, sive pecunie distri-
 buenda. De singulis separatim: nam quia
 Sanch. l. c. conf. c. 1. dub. 56. (vide etiam ibid.
 p. 38. n. præfert. 27. § 18.) Jea non divisit, ani-
 mos legentium non sedat epus doctrina.
 7. Allero primò: Quando distribuenda
 est à te pecunia, vel quid æquivalens, non
 potes accipere quidpiam propter electio-
 nem unius potius, quam alterius; si acci-

„pias, peccas, & accepta restituere teneris.
 „Ità de Lugo *ibid. dub. 56.* Ratio convincens
 „est, quia sic re ipsa non dares totam sum-
 „mam distribuendam. Si enim testator, iussit,
 „ut puella V. G. núbili darentur à te centum
 „aurei, tu verò velles decem exigere ab illa,
 „quia eam elegisti, jam non centum dares, sed
 „nonaginta. Neque dicas, eam libere dare;
 „ne id dicas, inquam, nam satis involuntarie
 „eam dare præsumendum est. Certè ità regu-
 „lariter contingit, si pactum præcedat: ut fu-
 „sè alibi. At verò si post acceptos númeratós-
 „que integros aureos, nullo præcedente pa-
 „cto, sinè ullo metu, aliquid ex grato animo
 „verè, & libere tibi dare illa vellet, non re-
 „pugno; sed quaeso te, id quando erit?
 „Assero secundo: Quando distribuendum
 „est officium, non potes licitè hunc potius
 „eligere, quàm illum, quia ab hoc accepisti
 „pretium: verùm si proportionatum pre-
 „tium accipias, ad restitutionem non teneris.
 „Ità de Lugo *to. 2. de just. d. 34. sect. 3. nu. 37.*
 „*d. 9. n. 37.* insinuat Less. *lib. 2. cap. 14. dis. 9. nu.*
 „64. Ratio est, quia quamvis tu obligeris
 „dare officium alicui, veluti in genere, non
 „tamen obligaris dare huic homini particu-
 „lari: cum ergo hæc electio sit sub tuo domi-
 „nio, & sit pretio æstimabilis, illam mode-
 „rato pretio vendens, non facis contra Justi-
 „tiam, & ut suppono, neque Reip. damnum
 „infers, quia idoneum eligis.
 „Dices: Hæc ratio eam probat, id non esse
 „illicitum. Respondeo, saltè tunc esset
 „mortali obligans, ne electio fieret, nisi gra-
 „tis, vel quando data esset tibi electio ea le-
 „ge, ut gratis, ac sinè pretio exhiberes. Sed ne-
 „que in hoc casu obligeris ad restitutionem
 „accepti (supponimus autem à lege non in-
 „validari donationem, sed solùm prohiberi)
 „quia non peccas contra justitiam commu-

„tativam, sed vel contra obedientiam, vel
 „malem aliam virtutem. In eodem taceo
 „su, quo peccas mortaliter, ad verò, si libe-
 „à te electione, pecuniæque recepta, jam
 „esset res integra, ut restitui ab electione
 „collatione officii possit, te obligati libe-
 „tali ad rescindendam electionem, per
 „niàmque reddendam, & ad gratis de
 „eligendum, ne scilicet peccatum commo-
 „continuares; nam si irrefcindibilis est
 „ctio, ad nullam restitutionem teneris: quò-
 „tunc ejusmodi restitutio, nec peccatum
 „commisissum, nec electionem irrevoca-
 „ter jam factam impedire possit.
 „Urget: Ad sunt leges prohibentes, quò-
 „ponit per extensum Sanchi. *12. consil. cap.*
 „*dub. 56.* Cur ergo dictum est (quò-
 „esset lex) Respondeo, quia (ut rectè
 „de Lugo *t. 2. de just. dist. 34. sect. 3. nu. 37.*)
 „hæc leges solùm loquuntur de dante
 „quoad distribuendam pecuniam, et non
 „æquivalens, non verò quoad distribu-
 „prædicta officia.
 „Anno superiore delegati sunt à Præ-
 „per hoc Regnum nonnulli viri, nobiles
 „censerent, seu describerent numerum
 „marum, seu capitum Regni, eorumque
 „vitiis: concessaque illdem est facultas
 „scendi sibi aliquot ministros, quibus
 „retur stipendium sui laboris, nempe unum
 „reus, vel quid simile pro quolibet die. Quò-
 „dam ex his nobilibus, quando quibus
 „concedebatur hunc ministrum potius eligere
 „re posse, quàm illum, quæ sivit à me, aut
 „pñ liceret exigere pecuniam ab eligendo
 „ità ut dimidium aureum pro singulis diebus
 „ipse fumeret, dimidium ministeri.
 „Respondi, nequaquam licere, sub pre-
 „restitutionis. Rationem duxi ex hæc
 „allata doctrina: nam ejusmodi electio
 „officium, seu ministerium relatum ad illam

eterminatam pecuniam à Protege tam, non est concessa absolute viro nobili, sed sub ea conditione, ut minister accipere integrum aureum: quare hæc electio reducitur ad priorem illam distributionem pecuniarum integre dandam electis, *de leg. 1. 7.* Aque advertet, eodem peccato contra iustitiam peccaturum eundem nobiliem virum, si ab initio acciperet aliquod pecuniam pro ejusmodi electione: nam tunc parat tota merces illi ministro iuste à prope attributa nequaquam daretur; partem enim ejus sibi vir ille nobilis jam anticipato haberet.

TESTAMENTUM

Est nostra voluntatis iusta sententia de eo, quod de bonis suis vult fieri post mortem suam cum institutione hæredis, *de leg. 1. 1.* Scriptum, quod sit scriptum cum institutione testium; *de leg. 1. 1.* Nuncupativum, quod sit scriptura coram testibus. Ad scribendum autem ex jure septem testes, qui sunt, masculi, puberes, ratione pollentes, non pauperes, nec infideles. In testamento militis, aut ad pias causas sufficiunt tres, si plures haberi non possunt.

Testamentum rursi factum sufficiunt tres, si plures haberi non possunt. Testamentum sine solemnitatibus juris valet, & in foro conscientiarum. Testamentum potest semper usque revocari. Si sit juratum, potest revocari, sed illicitè, quia testator mortem non est dominus suorum bonorum, licet ob irreverentiam juramenti, quod proinde est adimplendum, quando potest peccato servari. Hic faciunt casus ad *de leg. 1. 1. 892.* & de donationis revocatione.

Testamentum patris irritatur superveniente filio posthumo, quem pater non instituit hæredem. Item non solum irritatur

agnatione naturali, videlicet nativitate posthumi, sed etiam agnatione civili, videlicet, si quis post conditum testamentum adoptat aliquem in filium, aut filiam. *Bonac. tom. 2. de contr. dis. 3. q. 1. 17. puncti. 5.* ex pluribus juribus.

Testamentum autem, in quo fuit prætermisus legitimus hæres, non irritatur quoad omnia, sed solum quoad institutionem, & que legata, substitutiones, & fideicommissa servari debent ab eo, qui succedit. *Bonac. cit. ex pluribus.* Quia *utile per inutile non vitatur.* Si autem testamentum rumpitur, quia prætermisus filius posthumus ignoranter, controversia est apud Doctores.

2520 Testari possunt omnes puberes, usum rationis, & liberam bonorum administrationem habentes, nisi a lege prohibeantur. Religiosi, & servi testari non possunt: quia quidquid Monachus acquirit, Monasterio acquirit, & servus domino; nec damnati ad mortem, ex jure, nec uxor, nisi ad pias causas, nec filius familias de bonis adventitius sine patris consensu, nisi sit clericus, etiam prima tonsura. Potest testari ad pias causas de peculio castrensi, aut quasi. Nec cæcus sine testibus; nec pupillus, nisi sit doli capax, & juramento firmaverit, nec in bello iusto captus; nec obsecus apud infideles: vide *n. 2601.*

2521 Institui possunt hæredes tam persone private, quàm communitates, si sint hereditatis capaces.

2522 Testator non prohibetur, omittis consanguineis collateralibus, constituere hæredem quemvis extraneum. Et quamvis spiritus jure civili à testamento excludatur, potest jure canonico pater illi alimenta relinquere, & filiam indigentem dotare: *v. n. 2527.*

2523 Hac conditio testamento apposta si filia non nupsit, in ea qua nunquam nupsit. Item si non intrabit Religionem, habetur pro non apposta.

2524 In dubio testamenti iudicandum est testamentorum id voluisse, quod si adisset, diciturur or ederetur. *Ar. d. h. or.*

2525 Recta ratio, & æquitas dicitur, ut pater, & mater id, quod superest extra legitimam; detrahitis rationabilibus legatis, & remunerationibus, æqualiter inter filios dividat, aut proportionaliter, videlicet plus uni, si iusta ratio exposcit, in quantum v. gr. unus est magis habilis ad lucrandum, aut est applicatus muneri, puta studiis, & inde plus egeat.

2526 Ceterum non peccant mortaliter, si ex specialiori amore, de eo, quod superest, plus uni filio, quam alteri relinquunt, nisi faciant ex odio. *Diana part. 1. tr. 8. ref. 83.* ubi addit, quod si in morte odium deposuerit, & illius poeniteat, sit absolvendus, licet testamentum revocare non velit; quia solum contra charitatem peccavit, minimè contra iustitiam commutativam; quia parentes tenentur filiis ex iustitia ad solam legitimam, ita ut totum id, quod superest extra legitimam, possint de rigore iustitiae relinquere extraneo. Hic autem est sermo de bonis liberis, minimè de vinculis, de quibus *num. 2052.*

2527 Qui non habet filios, nec nepotes de linea recta, qui succedant in stipite, sed consanguineos collaterales, videlicet fratres, sorores, consobrinos, nepotes ex illis, &c. potest de rigore iustitiae omnia sua relinquere extraneo, eumque instituere hæredem; nec peccat mortaliter, secluso scandalo, gravi aut extrema eorum necessitate; Et in casu necessitatis potest eorum sublevare necessitatem, & cetera extraneo relinquere. *Diana cit. ref. 85. § p. 5, tr. 3. ref. 114.* *Bonac. de contr. dis. 3. qn. ult. punct. 4. num. 13.* *Sa. Silvester,* & alii plures apud *Dianam*, contra *Homobogum*; quia nullum jus ad illum obli-

gat, nec naturale, nec divinum, nec civile. *v. n. 2056.*

2528 Non obstat lex Cæsaris propter consanguineo ab intestato mortuo, legare proximiorum in sanguine, namque legit, non quia ita exigat ius naturale, sed quia data in præsumptione rationabili, quæ lex præsumit voluntatem defuncti habuisse; *Beja p. 1. casu 57.* soli namque filii, & redemptores necessarii, qui iure naturali tenentur quantum ad legitimam parentibus; quoad omnia autem bona ad mortuos decedentibus.

2529 Hæc dicta procedunt de æquitate iustitiae, Ratione tamen æquitatis, & cetera æquum est, ut consanguineis collatis aliquam portionem distribuatur, ut in iustitia iurgia, lites, invidia, maledictiones, & alia mala, quæ inde solent oriri.

2530 Imò *Joan. Valerius* in *de iur. v. riu. q. fori*, addit, cessare etiam æquitate nem, sua bona relinquendo in hospitalium, & Monasterium pauperi, si consanguineis non pauperes, at non extremè indigentes, & si aut Monasterium sit magis pauper, & si Monasterium sit dives.

2531 Denique pater, si sine iustitia dum vivit, bona vendat, aut alio modo eorum præiudicio legitime filiorum, non peccat contra iustitiam, sed charitatem; *cit. ref. 84.* quia filii non habent ius in bonis patris, patre vivente: *v. n. 2059.*

2532 Executor testamenti est iudex, & si statore fortè dubitante de fidelitate herede committitur facultas exequendi ab ipso commissa. Excedere debet annum 17, & non test esse unus, vel plures, mas, vel femina, etiam Religiosus de sui Prælati licentia, prohibitorum Franciscanis de Observantia, Capuccinis ex iure; eorum autem acta non valida, sed illicita.

1533 Potest autem testator eis committere executionem executorum, & facultatem appellandi executores, ita ut ab ipsis executorum consilium petere teneantur. *Rodrig. to. p. 70. art. 2.*

1534 Executores pecuniam ad distribuendum pauperibus acceptam, applicare possunt in usus confanguineis, aut amicis, si egestas laborant; vel iuxta Monasterio pauperi, si est religio obsequia per onus assumptum non vult deterioris conditionis.

1535 Non debetur illis salarium, quia est officium voluntarium pietatis, & amicitiae, unde impediuntur à propriis negotiis, & nequod locum cessaret, aut damnum emergeret, nisi non sint simplices executores, sed etiam administratores bonorum, tunc magis utroque casu debetur illis salarium assumptum à iudice, nisi aliquid singulis annis fuerit à testatore relictum.

1536 Hæres tenetur solvere vota realia, sed non ex vi voti, sed iustitiae, similiter vota mixta, ex ea parte, qua sunt realia, & immutabilia à parte, qua sunt personalia, & mutabiles: ut concurrentibus aliis defuncti debet solvere debet, 1. *As* alienum defuncti, 2. *Expensas* funeris, 3. *Integram* legatam sive ascendentibus, sive descendentibus debitam, 4. *Vota*, & tandem legatam, quia prior fuit obligatio voti, quæ votum adstringebat, quàm legatum, quod hæres heredes obligat.

1537 Hinc hæres adeundo hereditatem, non solum commoda, sed etiam onera realia defuncti in se transfert, cum duplici tamen beneficio, 1. *Ut non obligetur supra vires hereditatis*, 2. *Si sit hæres voluntarius*, seu non necessarius, cui legitima portio non debetur, ut debetur expensis funeris, & solutis debitis, quantum partem hereditatis, sive sit unus, sive plures, obtineat, quæ dicitur: *Quarta*

P. v. Ex. Ecclesiast. Tom. I.

falcidia. Quòd si eam non obtineat, ex legatis, non tamen piis, detrahere potest iure legis Falcidia.

2538 Hæres verò necessarius, cui debetur hereditas ab intestato, potest suam partem legitimam ex bonis testatoris absolute detrahere, estò non sufficiant ad solvenda legata; quia hæres necessarius sua legitima privati non potest: *v. n. 2051.*

2539 Hæres fidei commissarius, ut post certum tempus restituat hereditatem alteri per leges non impedito, potest, quando ipse, aut eius hæres hereditatem restituet sibi retinere quartam partem, qua dicitur *Trebellianica*; & computentur in istam quartam partem fructus percepti, nisi iste hæres fideicommissarius sit hæres ex descendibus legitimis; quia tunc presumitur testatorem, ultra dictam quartam, voluisse illos fructus illi applicare. Ita *Joan. de la Cruz. v. n. 2603.*

2540 Si bona defuncti non sufficiant ad omnia vota, aut legata pia solvenda, sunt diminuenda, sed solvenda omnibus pro rata, quia tunc par est omnium ratio, & ius ad solutionem. *Vidal. de legatis inquisit. 1. n. 24.*

2541 Concurrentibus legatis non piis, & piis, etiam pro celebratione Missarum, omnia esse pro rata diminuenda, & solvenda, si hereditas ad omnia non sufficiat, tenent *Donatus tom. 4. tr. 7. q. 105. Verricelli tr. 8. misc. quest. 64.* at rectius de legatis piis, præsertim pro Missis, negat *Diana p. 7. tract. 10. res. 14.* quia citè presumitur, testatorem velle salutem propriam animæ omnibus aliis præferre.

LEGATUM

2542 **E**st donatio à testatore relicta, & ab herede præstanda. Differt à simplici donatione, quia legatum est donatio facta causa mortis. Aliud dicitur profanum, quia

Bbb ad

ad profanos usus. Aliud pium, quia ordinatum ad pios usus, & animæ suffragium, v. gr. ad maritandas puellas, ad eleemosynam, Missas, &c.

2543 Culpa hæredis in non restituendo debita defuncti existentis in Purgatorio, non nocet animæ defuncti, quæ non debet pati ex culpa alterius. At negligentia hæredis in satisfaciendis leætatis piis graviter nocet, in quantum privatur animam suffragiis & satisfactionibus, quibus poenæ purgatorii abbreviantur.

2544 Hæres legatum pro anima relictum tenetur sub mortali solvere, non solum per decem annos, sed per totum tempus à testatore præscriptum; quia tempus, quo animæ in Purgatorio detinentur, est nobis omnino occultum, & soli Divinae Justitiæ, simul & Clementiæ reservatum; adeoque non potest à nobis sine temeritate præscribi. Hinc ex una parte rejicienda est opinio Soti, quod animæ non detineantur in Purgatorio, plusquam per decem annos. Ex altera dictum illud: *Quod pro uno peccato veniali fit in Purgatorio luenda poena unius anni, & pro uno mortali septem annorum*, est vulgi, & mulierum; quia nulla auctoritate Scripturæ, Conc. Traditionum, aut Patrum munitum, ut observat Bellarm. v. in prop. 43. ab Alex. VII. damn.

2545 Legatarius, si post iudicis monitionem fuerit per annum negligens in adimplendo aliquod onus ei à testatore relictum, privatur legato, & illud applicatur pro anima defuncti. Mendo *ver. legatum n. 6.* Item legato privatur post iudicis sententiam, si leganti jam mortuo fuerit injurius, eum graviter infamando, aut cum illius vidua uxore rem habens: v. n. 2571.

2546 Si legatarius sciens, & potens, legatum per triginta annos non petat, hæres legantis contra rem legatam præscribit in po-

nam negligentia illius. Legatario mortuo, non comparente, quia nescitur, an valuit, legatum est solvendum ejus hæredi. Mendo *cit. n. 6. 7.*

2547 Notarii autem tenentur sub mortali intra tres menses legata, mandata, & legatarius manifestare, etiam nullo requisiti, & eis ignorantibus. Vidal. *de legatariis n. 64.*

2548 Si legato sit apposta conditio impossibilis, aut contra bonos mores, vel legatum, abique eo, quod conditio implenda, quia talis conditio ex jure habetur pro non apposta. Mendo *cit. n. 14.*

2549 Legatum annuum relictum non donec castè vixerit, amittitur per fornicationem publicam, minimè per occultam, nec per osculum. Mendo *cit. n. 14.*

2550 In legato de alimentis, non munitibus, potus, vestes, lectus, habitatio, & ea, sine quibus vivere non potest, minimè reliqua. Item si legatum centum modii tritici, qui ex tali agere anno colligentur, si pauciores colligantur, hi solum debentur: ita Mendo *cit. n. 18. 22.*

2551 Quando in testamento legatum centum Petro, & alia centum pauperi, licet Petrus sit tunc pauper non potest hæc centum ei dari: quia clausula generalis non refertur ad specificata. Legatum relictum sunt centum Petro velut amico, & affini, qui tempore testamenti erat tunc pauper, & tempore mortis testatoris relictum pauper; tunc aliquid potest ei concedi secundis centum, nam non fuit specificatum, ut pauper. Præterea si testator vivens navit v. gr. Hospitali proprietatem bonorum, reservans tibi usum fructum, & hoc leget quantitatem piis operibus, potest ex his aliquid applicari eidem.

Speciali quia hæc non sunt prolata in
 generali dispositione, in qua locum habet
 dictum axioma: *Clausula Generalis non
 refertur ad specificata.* Mendo num. 8. v.
 num. 17.

REGULÆ IN LEGATIS SERVANDÆ

¶ Sit plures, 1. Quod legata sint
 iuxta consuetudinē loci intelligen-
 da. *L. Mox, ff. de leg. 3. 2.* In legato ad
 præcisa factis est extensio, & larga in-
 terpretatio. *Bart. in L. Tizio, §. Seja, ff. de
 verbor. sign. l. 1. C. de Episc. & Cler. Cui acce-
 dit voluntas testatoris rationabiliter præsum-
 pta, ex Regula 5. de num. 2552.*

¶ Legato principali censetur legatum
 residuum; hinc legata domo, veste,
 censetur legatum viridarium annexum,
 & ornamentum vestis. Quod si accessio-
 nes non extat, adhuc debetur principa-
 li, quia ornamenta non ponuntur taxati-
 ve, sed accessorie; secus, si ponantur taxati-
 ve. Accessorie ponuntur, si dicatur:
Quæ Petro lectum cum suis ornamentis,
 non vero exprimitur ornamenta. Taxati-
 ve, si dicatur: *Relinquo Petro lectum, qui
 lectum ornamenta habet.* Tunc non debetur le-
 ctum, si ornamenta non extant, tenet
*Ant. de Spic. Sanct. de testam. tr. 10. dis. 16. sect.
 1. num. 146.*

EX HIS RESOLVES.

¶ Legatum relictum pro maritandis
 virginibus, potest ab executore ap-
 plicari pro maritandis virginibus in consec-
 ratione ad id detentis. *Vidal. cit. num. 4.*
 ¶ Legatum relictum pauperibus in ge-

nera, debet præcipuè distribui consanguineis
 testatoris, si constituentur sub talibus cir-
 cumstantiis, ut non possint secundum suam
 statum, & conditionem commode, & ho-
 nestè vivere. *Vidal. cit. num. 26.* Quia hi di-
 cuntur pauperes. *Baldus in l. si quis ad decli-
 nandum eolum. 2. C. de Episc. & Cler. Cui acce-
 dit voluntas testatoris rationabiliter præsum-
 pta, ex Regula 5. de num. 2552.*

¶ Imo ipse executor, cui est injunctum
 onus eleemosynam pauperibus dispensandi,
 si est pauper, potest partem æquam, & ratio-
 nabilem sibi applicare. *D. Th. 2. 2. q. 32. art.
 9. ad 3. Vidal. n. 27.* Quia licet ut executor sit
 minister ad dispensandum, ut pauper habet
 jus ad eleemosynam cum reliquis pauperibus

¶ Legatum relictum pauperibus in ge-
 nere, aut Monasterio, distribui debet pauperi-
 bus, & Monasterio loci, ubi testator domi-
 lium habebat, nisi aliud expresserit, aut de
 ejus mente colligatur. *Vidal. cit. nu. 34.* Quia
 major affectus testatoris præsumitur ad pau-
 peres sui loci. Cui accedit praxis.

¶ Si in loco sint plura Monasteria, conferen-
 dum est pauperiori. Nisi testator committat
 heredi potestatem eligendi pauperes, aut
 Monasterium; tunc namque non tenetur eli-
 gere pauperiores, nec Monasterium, aut pau-
 peres loci. *Ant. de Spic. Sanct. de testamentis tr.
 10. dis. 16. sect. 13. num. 341.*

¶ Legatum pro virginibus maritandis
 potest dari virgini illi, quæ habet dotem, sed
 non sufficientem, ut commode maritari
 possit, dummodo reliquis conditiones ha-
 beat in testamento expressas. *Vidal. cit.
 num. 29.*

¶ Legatum pro maritandis Orphanis
 dari potest puellæ habenti parentes pauperes,
 & imiles, quæ eam dotare non valent,
Vidal. cit. nu. 30. Diana p. 4. tr. 4. ref. 140, quia
 Orphana dicitur puellæ habens patrem mu-

tilem: desumitur ex cap. inter cetera de transfat. Episc. ubi Glossa *vers. inutilem*, inquit *inutilem mortuum reputari*: Unde Ecclesia viduata dicitur, quae inutilem habet Episcopum. Tum quia idem militat testatoris motivum, qui reliquit legatum Orphanis, in quantum nullum auxilium à suis parentibus habere possunt. His accedit praxis. Itē potest conferri expositis, Mendo *n. 20*. quia cum parentes ignorent, æque sunt, ac si non haberent.

2559 Eadem ratione legatum pro viduis pauperibus dari potest mulieri habenti virum inutilem. *vidal. & Diana cit.*

2560 Legatum pro puellis pauperibus posse dari viduis pauperibus, tenet. *Vidal. cit. n. 32*. dicens, ita fuisse decisum per S. C. Neapolitanum. & citat *Dianam p. 3. tr. 6. res. 29*.

2561 Legatum pro dotanda paupere posse dari pauperi nuptæ absque dote, tenet *Mendo ver. legatum n. 20*. quia idem motivum legantis reperitur.

2562 Legatum pro maritanda virgine conferri potest puellæ clam corruptæ. *Vidal. cit. num. 23* & *com.* quia nomine virginis venit publice, & in foro externo reputata Virgo.

2563 Legatum relictum generaliter pro maritandis virginibus, debetur eisdem, si moniales fiant. *Clericatus c. 102. n. 4. Barb. de off. & potest. Episc. allegat. 83. n. 27*. contra *fragosum p. 3. l. 5. d. 8. §. 11. n. 333*. & *Lugo d. 24. n. 294*. apud *Ant. à Spr. Sanct. cit. n. 753*. Ex voluntate testatoris moraliter certò præsumptas, quæ fuit, suam velle suffragari animam, quæ per electionem Religionis à legataria factam per melius juvatur. Cui accedit praxis. Hinc *Diana p. 5. tr. 14. res. 35*. nostram sententiam tenendam docet tanquam probabiliorem, tam ex Theologis, quàm ex jurisconsultis, ratione, & praxi.

2564 Qua ratione legatum relictum uxori quamdiu statum vidualem servaverit, eidem

in conscientia debetur, si Religionem induit, & ad id statum servare dicitur. *Tidal. cit. n. 35*.

2565 Viri tertii Ordinis S. Franciscianæ collegialiter viventes, & mulieres ejusdem ordinis etiam non collegialiter, sed in privatis domibus viventes, quæ tamen vitam continent, aut castam vidualem ducunt, ex voto castitatis de ordinarij licentia esse consequi possunt legatum pro Monachatu relictum. *Diana p. 1. tr. 2. res. 84*. cum *Franc. del Castillo. & Riccium apud Ant. à Spr. qui de mulieribus recentius opposuerunt*, Ratio est, quia dictæ mulieres agnoscunt statum Monachalem servare, quatione gaudent immunitate personali, & legio facti, juxta dicta *num. 748*. adeoque sunt consequi legatum pro Monachatu relictum. Ita fuisse decisum per Rectores *Barbaræ*, & *Montis Pietatis Panormitani*, *Diana citat*. Imò ipse *del Castillo* testatur, iam fuisse decisum per Rectores *Oppidani*, & in Curia *Panormitana*. Non minus *Bartholus in l. commodissime. ff. de p. h. hum.* quia loquitur de ingressu Monachatum, & de simplici Monachatu.

Non possunt autem dictum legatum consequi mulieres tertiariæ, quæ nec collegialiter vivunt, nec expresso voto, uti legatum servant, Quia cessat ratio, & testatoris, qui est Religio.

2566 Legatum relictum determinatè maritanda, potest illi conferri, tempore testamenti, aut post conditum testamentum, ante mortem testatoris, & dum huc testator viveret, fuit data in matrimonium; quia tunc legatum videtur factum peculiarem affectum ad personam, quæ cessat, postquam est nuptui tradita. Non test autem illi conferri, si legatum sit relictum pro maritandis mulieribus incertis, &

... religionem...
 ... Bonac. tom. 2. de contractibus dis.
 ... 17. punct. 8. §. 4. n. 7. quia testator non
 ... ex affectu ad personam, sed ad mi-
 ... pauperum sublevandam, ut statum
 ... in manibus, qui finis cessat, matrimo-
 ... testatoris mortem inuito.
 ... Legatum relictum determinato pau-
 ... puellæ, si sit factum
 ... pietatis causa, dan-
 ... alteri pauperi, si ille ante collatio-
 ... mortuus, quia duræ causâ legati, nem-
 ... & suffragium minimè, si sit reli-
 ... bonum talis determinatæ personæ;
 ... affectus, qui cessat. In dubio,
 ... pro causa pietatis, nisi pau-
 ... fuerit consanguineus; quia
 ... prævaleat affectus sanguinis.
 ... Spir. Sanct. cit. n. 750. v. 2585.
 ... Si pauper moriatur, executor in
 ... tenetur executor solvere ha-
 ... quia pauper legatarius habet jus ad-
 ... morte testatoris, & hæres succedit
 ... Ant. à Spir. Sanct. cit.
 ... si quis relin-
 ... D. Antonio Determinati loci,
 ... legatum debetur Ecclesiæ
 ... testatoris. Quòd si duas Parochias
 ... à qua Sacramenta accepit
 ... sunt Ecclesiæ talis nominis, conse-
 ... est pauperiori, nisi habeat potesta-
 ... ut in n. 2556.
LEGATUM CESSAT
 ... Si legatarius præmoriatur
 ... leganti. At si moriatur post testa-
 ... mortem, debetur heredibus, legata-
 ... etiam hereditate non adita: ut in
 ... 2568.
 ... Per notabilem ingratitude-
 ... legatarius post legatum, nisi postea ex-
 ... se reconciliauerit. Et quam-
 ... ingratitude habuisset

tempus revocandi, imò & fecisset codicillum,
 & non revocaverit, adhuc censetur revoca-
 tum. Ant. à Spir. Sanct. cit. sect. 15. ex Sanch.
 v. n. 2545. §. 2868.
 2572 Tertiò. Si legaverit rem alienam,
 putans esse suam.
 2573 Quartò. Cessat extincta re legata per
 ipsum legantem. Unde si quis, postquam le-
 gavit triticum, quod in horreo habebat, illud
 consumpsit, ad nil tenetur hæres, Ant. à Spir.
 Sanct. cit. sect. 13. n. 743.
 2574 Quintò, legatum conditionale cessat,
 si purificetur conditio, antequam firmetur
 legatum morte testatoris: v. num. 2566.
JUDEX COMPETENS
 2575 **I**N legatis piis est Episcopus loci,
 etiam respectu laicorum, & contra
 laicos, ex juribus sequentibus, Insuper ipse
 est legitimus ultimarum voluntatum, & pio-
 rum legatorum executor, tam ex jure Civili,
 quam Canonico, ex cap. Nos quidem. cap. si
 hæres, & cap. tua nobis de testam. & ex tri-
 dent. sess. 22 de refer. c. 8. Si alius executor non
 sit à testatore dispositus, vel si sit malè disposi-
 tus, aut deficiat. Bonac. tom. 2. de contractibus
 dis. 3. q. 17. punct. 8. §. 10.
 2576 Hinc non potest testator prohibe-
 re, ne Episcopus curet sua legata impleri;
 quia licet liberum sit ei legatum condere,
 non est liberum Episcopum potestate à jure
 concessa privare.
 Eadem ratione, si testator legatum condat
 sub conditione, quòd si Episcopus ei se in-
 gesserit, sit nullum; Episcopo se ingerente in
 executione, legatum non cadit, nec transit ad
 hæres legantis; quia talis conditio, cum sit
 contra jura habetur pro non apposta. Bonac.
 cit. contra: Molfesum: v. n. 2548.
 2577 Potest Episcopus hæres negligentes
 ad solvenda legata pia cogere per censuras
 præ-

prefixo termino benevisio, puta unius anni, aut sex mensium.

2078 Eandem potestatem habet circa legata non pia, si non sit preventus à iudice laico; quia compulsio hæredum, aut executorum circa legata prophana, est mixti fori. Abbas in cap. si hæredes num. 7. Clericus cap. 102.

DE COMMUTATIONE LEGATORUM.

2579 **L**egata ad unum usum relicta non possunt in alium usum converti absque iusta, ac rationabili causa, ac legitimi Superioris consensu. Bonac. tom. 2. de constr. dis. 3. quæst. 17. §. 9. Quia testatoris voluntas est servanda tanquam lex, cap. ultima voluntas 13. qu. 2.

2580 Summus pontifex potest valide (quidquid sit, an licite) sine causa commutare, etiam in opus minus pium.

2581 In legatis prophanis superior legitimus est princeps supremus; hic potest ad alium usum prophanum convertere ex iusta causa.

2582 In legatis piis est summus Pontifex, uti supra: Et Episcopus loci ex iusta causa, aut necessitate, sine gravamine hæredis, & injuria loci pii.

2583 Hinc Episcopus potest commutationem de uno in alium usum concedere. Primò. Quando voluntas testatoris non potest de jure, aut de facto impleri in propria specie. Quia voluntas testatoris nec præsumitur, nec est contra jura; nec est illicitè executioni danda.

2584 Secundò. Quando voluntas testatoris potest de jure, & de facto impleri, potest Episcopus ex iusta causa, aut ex necessitate commutare.

2585 Iusta causa erit, 1. Si legatum factum

ad unum usum, non possit commode impleri, 2. Si pecunia ad illum usum legatam sufficiat, 3. Si Testator non satis expressè quomodo sit expendendum legatum potest Episcopus declarare, 4. Si legatum sine commutatione, aut dispensatione ret caducum. Et sic, si quis pro annuo legasset centum Rosæ, ut monialis hæc hæc autem nubat, aut moriatur, tunc poterit alteri puellæ, quæ monialis facta fuerit, legatum dari, quia si legatum non esset Rosæ relictum inquit, & affectum personæ, tunc ea mortua evaderet caducum, & cederet hæredi legantis, ex analogia. Nam legatum non extenditur de persona personam, quoties est electa indubitata. Bonac. cit.

2586 Iusta causa erit potior, si sit necessitas. Necessitas erit, 1. Si legatum factum ad usum parùm utilem, & reparandam Ecclesiam, quæ minus reparatur, tunc poterit applicari reparationi utilius gerit rem Ecclesiæ, & tunc. 2. Si sit ne cessaria expensio in alio, quæ est nec essarium ad executionem legati, si legatum sit pro celebratione Missarum, si Ecclesia indiget sacris vestibus, aut reparatione; tunc potest legatum ad rem converti in sacrarum vestium emptio, reparatione. Eadem ratione legatum relictum pro fabrica templi, potest ad rem expendi pro ornamentis, & aliis divinis tui necessariis.

3. Si commutatio non sit perpetua, & tempus, potest Faciliùs iusta concurrere facta fieri. Et sic (ait clericus, e. 102. n. 17) nenuissimus D. meus Cardinalis Barthelemy Episcopus Paduanus, me proponente, in Consistorio am. Eminentiæ Suae, disceptando, concepit legatum annuū relictu pro ornamentis, & Decipar & in Ecclesia Parochiali Baptista

commodis
nolum legat
in facta exp
in legatum
4. Si legat
dispensatio
us pro auz
monialibus
oriatur, tunc
malis factis,
quia in legat
, & affectu
adeter calu
, ex amari
tur de perso
ta indubita
por, si in d
1. Si legat
tem, legat
minima
ationi sp
, & dicitur
o in aliis
nem legat
ne M. l. a
ibus, aut
atum ad
in emper
e legatum
poteat ad
alio dicitur

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

perpetua
concurrere
02. n. 1.
alis Bartol
mente, in C
ando con
amenite
le. l. p. a. p.

tutem redactis virginibus ab infidelibus,
quis dubitat posse heredem ea mille ad i-
pfas redimendas convertere? Neque video,
ad hæc necessariam esse Episcopi autori-
tatem; sed tantum consensum Rectoris
Ecclesie, quando certæ Ecclesie factum est
legatum.

2590 Item in g. 18. subdit. Infertur se-
cundò ad casum, de quo nuper interroga-
tus fui: testator legavit annua centum in
elemosynam panis pauperibus certi oppi-
di à quodam Ecclesie Rectore distribuenda,

redditus isti diu inexacti, jam simul solu-
ti, ascendunt ad mille aureos. Queritur
an Rector possit hæc mille convertere in
capitale, ut perpetuò major sit panis ele-

mosynæ? Respondeo affirmativè, nam te-
stator supponebat tertias annuatim solvi;
aliter enim disposuisset, si cogitasset eas
simul aliquando solvendas, ascendere ad

summam ducatorum mille, etenim conje-
ctura, & interpretatio voluntatis defuncti
deducenda est ex his, quæ testator præsup-
ponit, ut ait Castillus Soto major *quotid.*

contro. lib. 3. cap. 83. nu. 4. & ex his quæ
prudentes homines in simili casu fecissent
l. quoniam. C. de natur. lib. 1. Præterea

quando testator legat notabilem pecunie
quantitatem ad alimenta pauperum, tunc
nisi se aliter expressè testator declaret, non
est ea pecunia simul distribuenda, sed ad

honestum lucrum deputanda, ut ex red-
ditibus annua alimenta inde proveniant;
elemosynæ enim perpetua utilior est ani-
mæ defuncti, ac communitati pauperum,
ut in terminis docent *Castren. in l. Dros*,
ff. ad l. falcid. ubi Bartol. Angel. & Imola,
Alexander *consil. 100. in fine lib. 1.* Lupus *in*
cap. per vestras in 3. notab. vers. 7. inferiur
nu. 1. de donation. inter virum, & uxorem
Rota Romana decis. 742. num. 2. part. 1. in
nu. 45.

2590 Item in g. 18. subdit. Infertur se-
cundò ad casum, de quo nuper interroga-
tus fui: testator legavit annua centum in
elemosynam panis pauperibus certi oppi-
di à quodam Ecclesie Rectore distribuenda,

redditus isti diu inexacti, jam simul solu-
ti, ascendunt ad mille aureos. Queritur
an Rector possit hæc mille convertere in
capitale, ut perpetuò major sit panis ele-

mosynæ? Respondeo affirmativè, nam te-
stator supponebat tertias annuatim solvi;
aliter enim disposuisset, si cogitasset eas
simul aliquando solvendas, ascendere ad

summam ducatorum mille, etenim conje-
ctura, & interpretatio voluntatis defuncti
deducenda est ex his, quæ testator præsup-
ponit, ut ait Castillus Soto major *quotid.*

contro. lib. 3. cap. 83. nu. 4. & ex his quæ
prudentes homines in simili casu fecissent
l. quoniam. C. de natur. lib. 1. Præterea

quando testator legat notabilem pecunie
quantitatem ad alimenta pauperum, tunc
nisi se aliter expressè testator declaret, non
est ea pecunia simul distribuenda, sed ad

honestum lucrum deputanda, ut ex red-
ditibus annua alimenta inde proveniant;
elemosynæ enim perpetua utilior est ani-
mæ defuncti, ac communitati pauperum,
ut in terminis docent *Castren. in l. Dros*,
ff. ad l. falcid. ubi Bartol. Angel. & Imola,
Alexander *consil. 100. in fine lib. 1.* Lupus *in*
cap. per vestras in 3. notab. vers. 7. inferiur
nu. 1. de donation. inter virum, & uxorem
Rota Romana decis. 742. num. 2. part. 1. in
nu. 45.

2590 Item in g. 18. subdit. Infertur se-
cundò ad casum, de quo nuper interroga-
tus fui: testator legavit annua centum in
elemosynam panis pauperibus certi oppi-
di à quodam Ecclesie Rectore distribuenda,

redditus isti diu inexacti, jam simul solu-
ti, ascendunt ad mille aureos. Queritur
an Rector possit hæc mille convertere in
capitale, ut perpetuò major sit panis ele-

mosynæ? Respondeo affirmativè, nam te-
stator supponebat tertias annuatim solvi;
aliter enim disposuisset, si cogitasset eas
simul aliquando solvendas, ascendere ad

„noviss. *Surdus de aliment. tit. 4. quest. 9.*
 „num. 13. *Mench. lib. 4. presump. 157.*
 „num. 33.
 „Neque refert, fortè ex hoc præjudicari
 „particularibus aliquibus pauperibus; nam
 „testator communitati pauperum ejus oppi-
 „di, imò magis animæ suæ prospexit; com-
 „munitati autem pauperum, & animæ testa-
 „toris utilior est eleemolyna perpetua, ut in
 „simili loquentes de anticipatione cum præ-
 „judicio futurorum pauperum, docent Vasq.
 „opusc. de testamentis cap. 9. §. 3. dub. 1. nu. 76.
 „Rodrig. in summato. 2. cap. 156. nu. 5. Dia-
 „na par. 8. tract. 5. resol. 51.

2591 His de rationibus Ant. à Spir. Sanct.
de Testamentis tr. 10. disp. 16. sect. 13. n. 752.
 ait, legatum distribuendum quotannis alicui
 Hospitali, aut Monasterio, posse totum simul
 ei dari iusta concurrente causa.

2592 Et legatum relictum pro carcerato-
 rum liberatione quolibet anno, posse expendi,
 ne quis in carcerem detrudatur; quia cer-
 tum est, quòd esset proximè carcerandus.

2593 Et Busem. de legatis ait: *Ad Episco-
 pum autem, heredem, & executores pertinet
 per Epikojam interpretari non esse à defuncti
 voluntate alienum, si aliqua mutatio fiat, v.
 gr. si pecuniam reliquerit ad calices emendos
 pro Ecclesia, quæ calice non eget, poterunt eam
 applicare ad casulas, aut alia ornamenta, qua
 magis ad Ecclesiam usum conducunt.*

QUÆRES I.

2594 *An. Si pro opere à testatore heredi
 præfixo, v. gr. pro Oratorio construendo, non
 fuerit requisita tota summa pecunie legata, id,
 quod superest, possit ab ipso herede retineri?*

Respondeo posse, si summa pecunie fuit
 legata demonstrative; non posse, si fuit

legata taxativè. *Bonac. tom. 2. de testam.
 bus dis. 3. quest. 17. §. 9. num. 5.* Tunc
 summa pecunie legata taxativè, scilicet
 vè, quando ex verbis, aut circumstan-
 tiis gignitur, mentem testatoris fuisse, præ-
 tam illam summam suam vel exonerat
 scientiam, aut suam animam suffragari
 verò dicitur legata demonstrative, cum
 dignoscitur, mentem testatoris nihil aliud
 nisi demonstrare executionem operis
 quod præfigit; quòd maximè dignoscitur
 prudenter judicatur legatè etiam contentum
 ad personam heredis, in quantum heres
 excedentem legaverit, volens in totum
 nere, ne heredem gravaret in opera
 pletionè,

QUÆRES II.

2595 *Petrus reliquit duodecim septuaginta
 unna unciarum viginti pro duobus
 bus quolibet anno maritandis. Iste
 puella consanguinea Petri in seruo
 per; cui cum esset oblata occasio
 venis, & non haberet dotem sufficientem
 oportunitatem amitteret, annum ex
 sis unciarum viginti in spe dote
 matrimonium peractum. An dictam
 possit ei conferri jam maritata?*

Respondeo posse. Sequitur ex articulo
 2554. 2557. & 2561. Ratio est
 quia legatum habuit effectum. à legatario
 tentum, non aliter, quàm si prius illud
 consecuta esset; nam ejus virtute, &
 ter nupsit.

Cui accedit praxis, & consuetudo
 tis Confraternitatum, pro maritandis
 Confratrum relictis, quæ ab ipsius
 tatis obtineri solent, ex eo quia
 prius assignaverint, & eorum virtute
 rint.

Secundò; quia dicta puella est

in tertio gradu legantis, pauper, unde locum habet moraliter certa interpretatio per Episcopiam voluntatis ipsius testatoris, qui si viveret, & puellam suam con-

PRIVILEGIA FRATRUM MINORUM QUOAD LEGATA

Clemens IV. 21. Julii 1265 *Const.* 4. *Virtute conspicuos* §. 17. Eugenius IV. *De debitum*, & Sixtus IV. 21. Augusti 1474. *Concl.* 6. *Regimini*, concesserunt Ordini

Utilitas Fratrum vestri Ordinis, eum in prioribus locis suis ad alia loca se transferre tam ædificia, seu omnem ædificationem, materiam locorum, quæ dimituntur Ecclesiis dumtaxat exceptis) in libros, calices, & paramenta secum ad alia loca transferre, & ædificia ipsa cum aliis ad eadem loca pertinentia, vendere Ecclesiis, per personas ad hoc à Sede Apostolica deputatas, vendere ipsorumque pretium in aliorum locorum, ad quos dicti Fratres se transferunt, ædificationem, seu alias in eorum utilitatem convertendum quod eis melius videbitur exparte, cum ipsa propria & alia loca fratrum ad Nos, & Apostolicam Sedem spectant, & immediatè pertinere noscantur: *v. num.* 1145.

Sixtus IV. & Leo X. apud Sorbo *ver.* *Ex comm.* 1. *Ex ver. cummutare a nu.* 1. ad 3. *Conciliell.* 1. §. 17. *num.* 1.

Concesserunt, quod Prælati Fratrum Minorum Observantium possint res donatas apud viventes; insuper legata facta locis *Præf. Exam. Ecclesiæ. Tom. 2.*

nostris ad unum usum, commutare in alium, sine scandalo tamen illorum, ad quos solutio legatorum pertinet, aut à quibus res sunt, donata.

2598 Leo X. in *Const.* 6. *Merentur*, recenset Bullas Nicolai III. & Clem. V. & declarat, Fratres Minores de Observantia licite retinere posse domos amplas, & spatiosas, insuper paramenta multiplicia, ac pretiosa; assignans pro ratione, quia sunt in proprietate S. Sedis; Fratres sunt tantum custodes, & solam usum habent, non fructum; quare in nihilo regulam violant; & decens est, in celebrioribus solemnitatibus decentioribus paramentis divinam honorare majestatem.

De legatis Fratrum Minorum fuscè actum est à *num.* 1185.

CODICILLUS.

2599 **E**st ultima voluntas minus solemniter de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, coram quinque testibus declarata.

2600 Potest quis mori cum pluribus codicillis inter se non contrariis, sed non cum pluribus testamentis; quia testamentum posterius ex jure tollit prius.

2601 Religiosus professus non potest revocare testamentum ab ipso ante professionem factum; quia testamentum non potest revocari in totum, nisi per aliud testamentum nec in partem, nisi per codicillum. Religiosus autem professus nec facere potest testamentum, nec codicillum; quia codicillus est testamentum parvum, qui à testamento differt per hoc, quod non requirat solemnitates, nec tot testes, sicut testamentum. Tum quia in codicillo nec instituitur, nec tollitur hæres: *v. num.* 2609.

2602 Cæteri autem possunt testamenta, & codicillos revocare usque ad mortem; quia

ex iure voluntas testatoris perambulatoria dicitur usque ad mortem.

SUBSTITUTIO FIDEICOMMISSORIA

2603 **E**st illa, per quam haeres ab intestato, aut testamento constitutus, gravatur restituere hereditatem, vel partem ejus aliquot annorum, dimidiam, tertiam, aut quartam partem alteri.

Ille, cui est facta substitutio, dicitur fideicommissarius. Dicitur substitutio fideicommissoria, seu fideicommissum; quia testator fidei heredi, & ejus fidei committit hereditatem alteri restituendam.

Hæc substitutio non est directa, sed obliqua, in quantum fideicommissarius non capit bona hereditaria directe à testatore; sed ministerio hæredis primo instituti, & gravati.

Non solum primus hæres potest gravari, ut hereditatem, aut ejus partem fideicommissario restituat; sed etiam ipse fideicommissarius potest gravari, ut alteri fideicommissario restituat; in quo casu actiones utiles transferuntur in hunc posteriorem fideicommissarium: v. n. 2539.

2604 Licet per codicillum non possit institui directe hæres, potest institui fideicommissarius; quia potest hæredi directo jam instituto imponi onus restituendi alteri hereditatem, vel ejus partem.

2605 Fideicommissum non potest fieri, nisi de bonis liberis; minime de bonis alienis, aut alteri obligatis. Hæc Bonac. tom. 2. de contractibus disp. 3. 17. p. 117. 4. Ubi plura.

De testamento, & legatis fuse agunt Mastrusius disp. 4. qu. 2. art. 3. La Cruz. 7. prac. pag. 132. Diana p. 8. tr. 5. art. 10. tr. 15. ref. 11. parr. 5. r. 3. ref. 20. part. 3. tr. 5. ref. 60. & alibi. Tamb. tom. 2. de Bulla Cruc. c. 18. §. 2. Bonac. tom. 2. de contractibus disp. 3. qu. 17. 18. & 19.

An. à Spir. Sanct. tr. 10. disp. 16. Vericell. Busen. lib. 3. tract. 5. c. 4. Clericatus. Mendo sub propriis titulis.

SPONSIO

2606 **E**st contractus, in quo duo de re, aut eventu alienius rei inter se, sibi invicem aliquid spondent, nisi sit, qui veritatem affectus fuerit. Sponsio vulgò dicitur scommessa.

Ut licet fiat, quatuor conditiones requirit, 1. Ut fiat super re dubia, 2. Ut sit in re, quæ spondetur cum æquali incertitudine, 3. Dubius eventus in utroque, 4. Uterque eodem sensu accipiat id, de quo spondetur.

LUDUS

2607 **E**st contractus, quo ludens periculo exponit, pro quo acquirit rem alterius. Est triplex, ingeniosus, & mixtus. Ludus meretriciosus est prohibitus: hinc ludus aleæ, qui est in fortuna, & casu, quàm in industria est prohibitus laicis sub veniali, & sub mortali; si tamen frequenter, & per longum tempus ludant; secus, si per brevis tempus, recreationis causa, & abstinente. Fenech. de ludo n. 15. ait, legem Canonice quoad culpam, videri per dissuadendam, si non avaritia, sed veritate causa ludatur ad aleam, & sine scandalum. Scotus in 4. d. 15. q. 2. lit. I.

2608 Conditiones ludi, ut sit licitus, quatuor, 1. Ut ludens non utatur fraude, 2. Ne alter alterum contempserit per vim, aut verbis contumeliosis, 3. Ludens disponere possit de re, quam ludatur, 4. Ut sit æqualis conditio colluctationis.

2609 Tenetur restituere, qui vincit, ludo contra conditiones ludi, ut allegetur.

lucet se plane ignarum lusum, & sic alterum
ludo impertitorem provocaret, qui aliunde
ludere non sciret; hic enim dolo, & fraude a-

2610 Non tenetur restituere, qui utitur
chartis illis, quas regulæ lusum, & consuetudo
ludo præcipit, cum uterque sciat tales astutias
esse vitiosas, & sic tacite in illas libere consen-
sit. gr. 1. Si potiores chartas habens, &
lucet de victoria, augeat sponsonem, vel
chartam metum, ut adversarius augeat, 2. Si
chartas inferiores chartas habere, dissimulet,
sponsonem, ut sic relinquatur sibi,
chartam appositum, 3. Si inspicat chartas
chartas ex sola illius negligentia, & absque
chartis, si ita se collocet, ut possit videre,
chartam constituat, à quo admoneatur, 4.
chartas discat nosse inter habendum, quas
chartam signaverat, nec noverat; secus, si ante
chartam noverat, vel noverat ignorante socio.

2611 Religiosus potest aliquid modera-
te alienare, sicut potest aliquid mode-
rate superioris licentia donare. Uxor po-
test aliquid ludo exponere juxta sui status
moderationem. Similiter filius, quia censetur
magis velle ei honestam recreationem con-
cedere. Item potest filius ludo exponere bona
sua, vel quasi, minimè profectitia, & ad-
ventitia, sine consensu patris; v. tom. 2. n. 168.
Socor exponere potest bona paraphernalia:
v. tom. 1. n. 19. Deniq; servus potest ludo ex-
ponere pecuniam propria industria acqui-
sitam, vel à domino acceptam cum permis-
sione, ut pro suo libito expendat; vel si de pe-
cunia vobis alimenta tradita, servus parçè vi-
sione, aliquid sibi reserret; v. n. 2626.

2612 Qui ludit cum iis, qui alienare non
possunt, cum relatis, peccat, & vincens resti-
tuitur totum illud plus, quod illi alie-
nare non possunt; quia acceptarunt rem alie-
nam a vivo domino. In ludo autem filii fami-

lias pater non solet esse invitus, nisi quoad
modum, nisi jactura sit cum nimio excessu.

E conversò, qui alienare non possunt, si
vincant, restituere tenentur illud plus, quan-
tum alienare non poterant, quia non servatur
æqualitas colludentium, dum vincere volue-
runt, & perdere non potuerunt; excipitur; si
collusor sciat illum alienare non posse, tunc
vincens non tenetur restituere, quia scienti, &
consentienti nulla fit injuria.

2613 Qui ludo lege humana prohibito
perdidit, non tenetur in conscientia solvere,
nisi se soluturum juraverit; si verò vicerit, non
tenetur restituere ante sententiam Judicis.

2614 Ludere pro Psalmo, vel oratione
Dominica recitanda, non est peccatum, nec ir-
reverentia: v. n. 2400. Scorus est, Mistrus in
Theol. mor. disp. 9. n. 78. Bonac. tom. 2. pag. 509.
Tambur. tom. 1. lib. 8. tr. 2. c. 9. §. 1. Joan. la
Cruz. pag. 129. Bufenb. lib. 3. tr. 5. c. 3. dub. 13.
Clericatus c. 101.

CAPUT III.

DE FURTO.

2615 **F**urtum est ablatio, seu detentio oc-
cultæ rei aliena invito rationali-
liter domino. Rapina est occupatio rei aliena
cum violentia. Unde supra malitiam injusti-
tiæ furti addit injuriam violentiæ.

2616 Plagium est furtum hominis liberi
scienter venditi, vel empti. Plagium, & rapina
addunt malitiam specie distinctam in confes-
sione explicandam: v. n. 288.

2617 Furtum quantitatis notabilis est
mortale, parvæ veniale. Et quia malitia furti
consistit in detrimento, quod proximo infer-
tur, quantitas ad mortale sufficiens haud me-
lius desumitur, quàm per respectum ad per-
sonam, quæ damnificatur. Hinc

Ccc 2

QUAN.